

थाहा नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: २०७७

संख्या: ०५

मिति: २०७७/०८/२५

भाग-२

थाहा नगरपालिका

थाहा नगरपालिका सहकारी नियमावली, २०७७

सहकारी ऐन, २०७४ को दफा १०० ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी थाहानगर नगरकार्यपालिकाको मिति २०७७।०८।२४ गतेको निर्णय अनुसार यो नियमावली स्वीकृत गरेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

- संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यी नियमको नाम “थाहा नगरपालिका सहकारी नियमावली, २०७७” रहेको छ ।
(२) यो नियमावली तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
- परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-
(क) “ऐन” भन्नाले थाहा नगरपालिका सहकारी ऐन, २०७४ सम्झनु पर्छ ।
(ख) “कर्जा” भन्नाले चलअचल सम्पत्ति धितो, बन्धक वा अन्य आवश्यक सुरक्षण वा जमानत लिई वा नलिई सहकारी संस्थाले

सदस्यलाई दिएको कर्जा रकमको साँवा, ब्याज र हर्जनासमेत सम्झनु पर्छ ।

- (ग) “कर्जा असुली न्यायाधिकरण” भन्नाले नियम ५१ बमोजिम गठन हुने कर्जा असुली न्यायाधिकरण सम्झनु पर्छ ।
- (घ) “कर्जा सूचना केन्द्र” भन्नाले नियम ४४ बमोजिमको सहकारी कर्जा सूचना केन्द्र सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोष” भन्नाले ऐनको दफा ५० को उपदफा (१) बमोजिमको सहकारी बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोष सम्झनु पर्छ ।
- (च) “विशिकृत सहकारी संघ” भन्नाले ऐनको दफा ३ को उपदफा ५ बमोजिम गठन हुने सहकारी संघ सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “व्यवस्थापक” भन्नाले सहकारी संस्थाको व्यवस्थापक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले महाप्रबन्धक वा प्रमुख कार्यकारी अधिकृत समेतलाई जनाउँछ ।
- (ज) “संस्थागत पूँजी” भन्नाले संस्था वा संघको पछिल्लो आर्थिक वर्षको जगेडा कोष र घाटा पूर्ति कोषको रकम सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “परिवार” भन्नाले सहकारी संस्थाका सदस्यको पति वा पत्नी, छोरा, बुहारी, छोरी, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, बाबु, आमा, सौतेनी आमा र आफुले पालनपोषण गर्ने दाजु, भाउजु, बुहारी, दिदी, बहिनी सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “बचत” भन्नाले सदस्यले सहकारी संस्थामा जम्मा गरेको रकम सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “मन्त्रालय” भन्नाले सहकारी संस्था सम्बन्धी हेर्ने प्रदेश मन्त्रालय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सहकारी विषय हेर्ने संघीय मन्त्रालय समेतलाई जनाउँछ ।
- (ठ) “साधारणसभा” भन्नाले सहकारी संस्थाको साधारणसभा सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “शेयर” भन्नाले सहकारी संस्थाको शेयर पूँजी सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “सञ्चालक” भन्नाले समितिको पदाधिकारी सहितको सदस्य सम्झनु पर्छ ।

- (ण) “सदस्य” भन्नाले सहकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरेका व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (त) “समिति” भन्नाले नियम बमोजिम सञ्चालक समिति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले लेखा समिति र अन्य उपसमिति जनाउँछ ।

परिच्छेद-२

संस्था गठन, दर्ता तथा सञ्चालन सम्बन्धी

३. **संस्थाको गठन:** (१) ऐनको दफा ३ को उपदफा (३) बमोजिम पेशागत संगठनका आधारमा संस्था गठन गर्दा देहायका शर्तहरू पूरा भएको हुनु पर्नेछ:-
- (क) प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको पेशागत संगठनका सदस्यहरू मात्र सदस्य हुनु पर्ने,
- (ख) संस्थाको कार्यक्षेत्र बढीमा एक जिल्ला हुनु पर्ने,
- (ग) एक जिल्लामा एकमात्र आफ्नो पेशागत प्रारम्भिक संस्था गठन भएको हुनु पर्ने ।
- (२) संस्था दर्ता गर्दा सम्बन्धित पेशागत संगठनको सिफारिस संलग्न गर्नु पर्नेछ ।
- (३) एकसय जनाभन्दा कम कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरू कार्यरत रहेको कार्यालयमा संस्था गठन गर्दा त्यस्तो कार्यालयमा कम्तीमा तीस जना स्थायी दरवन्दी स्वीकृत भई स्थायी दरवन्दीमा कार्यरत रहेको हुनु पर्नेछ ।
- (४) उपनियम (३) बमोजिम विद्यालय, विश्वविद्यालय वा संगठित संस्थाको आधारमा गठन हुने संस्थामा प्राध्यापक, शिक्षक वा कर्मचारीसमेत सदस्य हुन सक्नेछन् ।
- (५) विद्यालय, विश्वविद्यालय वा सङ्गठित संस्थामा कार्यरत प्राध्यापक, शिक्षक वा कर्मचारी यस नियम बमोजिम गठन हुने एकै प्रकृतिको कुनै एकमात्र संस्थाको सदस्यता लिन सक्नेछ ।
- (६) यस नियम बमोजिम दर्ता भएका संस्थाहरूले देहायका कार्यहरू मात्र गर्न सक्नेछन्:-

- (क) सदस्यहरूबाट विनियममा तोकिएको सीमासम्म मासिक बचत सङ्कलन गर्ने,
- (ख) खण्ड (क) बमोजिम सङ्कलित बचत रकम सदस्यहरूलाई ऋण तथा सापटीको रूपमा परिचालन गर्ने,
- (ग) सदस्यहरूको बौद्धिक विकास, कला एवं साहित्यका क्षेत्रमा रचनात्मक कार्य गर्ने ।
- (७) यस नियम बमोजिमका संस्थाको गठन तथा अन्य व्यवस्था मन्त्रालयबाट स्वीकृत कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।
४. **संस्था वा संघ दर्ताको दरखास्तको ढाँचा र पेश गर्नुपर्ने विवरण:**
- (१) ऐनको दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिम प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष संस्था वा संघ दर्ता गर्न अनुसूची-१ को ढाँचामा नगरपालिकाले तोकेको दस्तुर संलग्न गरी दरखास्त दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम संस्था वा संघ दर्ताका लागि दरखास्त दिँदा ऐनको दफा ५ को उपदफा (२) को खण्ड (ख) बमोजिमको प्रतिवेदन अनुसूची-२ को ढाँचामा र खण्ड (ग) बमोजिमको विवरण अनुसूची-३ को ढाँचामा दरखास्त साथ पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) बमोजिम संस्था दर्ताका लागि दरखास्त दिँदा ऐनको दफा ५ को उपदफा (२) मा उल्लिखित कागजातका अतिरिक्त देहायका विवरणहरू समेत संलग्न गर्नु पर्नेछ:-
- (क) प्रारम्भिक भेलाका निर्णयहरू,
- (ख) अनुसूची-४ को ढाँचामा व्यावसायिक कार्ययोजना,
- (ग) अनुसूची-५ को ढाँचामा सदस्यबाट शेयर पूँजी तथा प्रवेश शुल्कबापत सङ्कलित रकमको भरपाई,
- (घ) अनुसूची-६ को ढाँचामा तदर्थ सञ्चालक समितिका सदस्यहरूको विवरण,
- (ङ) अनुसूची-७ को ढाँचामा स्व-घोषणा पत्र,
- (च) अनुसूची-८ को ढाँचामा अधिकार प्रत्यायोजन पत्र,

- (छ) आवेदकहरूले विभागले तोके बमोजिम कम्तीमा एक दिवसीय पूर्व सहकारी शिक्षा प्राप्त गरेको प्रमाण पत्र,
- (ज) आवेदकहरूको नेपाली नागरिकता प्रमाण-पत्र वा राष्ट्रिय परिचयपत्रको प्रतिलिपि,
- (झ) पेशागत संगठनका आधारमा दर्ता हुने संस्थाको हकमा त्यस्तो पेशागत संगठनको आवद्धताको परिचयपत्रको प्रतिलिपि,
- (ञ) संस्थाको कार्यक्षेत्रभित्र बसोबास गरेको पुष्टी हुने कागज प्रमाण,
- (ट) आवेदकहरू प्रत्येकले संस्थाको कार्ययोजना बमोजिमको सेवा उपयोग गर्ने आधार ।
- (४) उपनियम (१) बमोजिम संघ दर्ता गर्न दरखास्त दिँदा दरखास्त साथ देहायका कागजात तथा विवरण संलग्न गर्नु पर्नेछः-
- (क) उपनियम (३) को खण्ड (क), (ख), (घ) र (च) मा उल्लिखित कागजात,
- (ख) शेयर पूँजी तथा प्रवेश शुल्कवापत सदस्यहरूबाट सङ्कलित रकम बैङ्क वा वित्तीय संस्था सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम कर्वाको ईजाजत प्राप्त बैङ्कमा खाता खोली रकम जम्मा गरेको बैङ्क भौचर,
- (ग) अनुसूची-९ बमोजिम आवेदक संस्था वा सङ्घको विवरण,
- (घ) केन्द्रीय विषयगत सहकारी सङ्घको हकमा राष्ट्रिय सहकारी महासंघको सिफारिस ।
- (५) सरकारी बैंक दर्ता गर्न दरखास्त दिँदा देहायका विवरण संलग्न गर्नु पर्नेछः-
- (क) अनुसूची-९ को ढाँचामा नियम ५ मा उल्लिखित न्यूनतम सङ्ख्या पुग्ने आवेदक संस्था वा संघको सदस्य सङ्ख्या, शेयर पूँजी, संस्थागत पूँजी र वित्तीय अवस्था खुल्ने विवरण,
- (ख) उपनियम (२) का साथै उपनियम (३) को खण्ड (क), (ख), (घ), (च) र उपनियम (४) को खण्ड (ख) मा उल्लिखित कागजात ।

५. बचत तथा ऋण सहकारी संस्था दर्ताको मापदण्डः (१) महानगरपालिका वा उपमहानगरपालिकाको प्रत्येक वडामा रहेको

जनसंख्याका आधारमा प्रत्येक पाँच हजार जनसंख्यामा एउटा संस्थामा नबढ्ने गरी, नगरपालिकाको हकमा प्रत्येक दुई हजार जनसंख्यामा एउटा संस्थामा नबढ्ने गरी र गाउँपालिकाको हकमा प्रत्येक पाँच सय जनसंख्यामा एउटा संस्थामा नबढ्ने गरी बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने संस्था दर्ता गरिनेछ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम संस्थाको संख्या निर्धारण गर्दा महानगरपालिका तथा उपमहानगरपालिकामा जिल्लाभित्र कार्यक्षेत्र सीमित भएका तथा वडा क्षेत्र भित्र कार्यालय रहेका र गाउँपालिका वा नगरपालिकाको हकमा सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिका भित्र कार्यक्षेत्र सीमित भएका छिमेक वा बसोबासको साझा बन्धनमा दर्ता गरिएका बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने संस्थाहरूको मात्र आधार लिइनेछ।

(३) उपनियम (१) र (२) बमोजिमको मापदण्डभन्दा बढी भएका बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने संस्थाहरू तीन वर्षभित्र नियम ३९ बमोजिम एकीकरण भइसक्नु पर्नेछ।

६. **दर्ताको प्राथमिकता:** संघको दर्ताका लागि एकभन्दा बढी निवेदन परेमा रीतपूर्वक दर्ता भएको पहिलो निवेदनलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

७. **दर्ता प्रमाण पत्र:** (१) ऐनको दफा ६ बमोजिम दर्ता भएको संस्था वा संघलाई नगरपालिकाका प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले अनुसूची-१२ को ढाँचामा दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ।

(२) यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनससुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कुनै एक स्थानीय तहमा मात्र कार्यक्षेत्र भएको संस्था भए त्यस्तो कार्यक्षेत्र रहेको स्थानीय तहको कानून बमोजिम तथा एक भन्दा बढी स्थानीय तहका कार्यक्षेत्र भएको संस्था भए सम्बन्धित प्रदेशको कानूनबमोजिम र अन्तरप्रदेश कार्यक्षेत्र भएको संस्था भए संघमा ऐन र यस नियमावली बमोजिम दर्ता हुनु पर्नेछ।

द. सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र: (१) ऐनको दफा ९ बमोजिम संस्थाको कार्यक्षेत्र सदस्यको सीप, पेशा र प्रकृति समेतबाट फराकिलो क्षेत्र आवश्यक पर्ने देखिए एक स्थानीय तहसम्म कार्यक्षेत्र हुनेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रस्तावित कार्यक्षेत्रको कुनै वडामा संस्थाका आवेदकहरूको बसोबास नभए त्यस्तो वडा कार्यक्षेत्रमा समावेश गरिने छैन

(३) ऐनको दफा ९ को उपदफा (२) बमोजिम कार्यक्षेत्र विस्तार गर्दा देहायको विशेष व्यावसायिक आवश्यकताको आधार लिनु पर्नेछ:-

(क) उत्पादनको संकलन, सञ्चय, प्रशोधन सुविधाका दृष्टिले न्यूनतम आयतन (भोल्युम) कायम गर्न आवश्यक भएको,

(ख) निश्चित भौगोलिक क्षेत्रसम्म मात्र उत्पादन क्षेत्र कायम भएको,

(ग) सिँचाइ सुविधा, प्राविधिक रेखदेख, रोगव्याधि नियन्त्रणका दृष्टिले उपयुक्त एकाई कायम गर्नु पर्ने भएको,

(घ) सेवाको माग, प्रति इकाई लागत, सञ्चालन खर्च, व्यवस्थापकीय रेखदेख, स्थिर सम्पत्तिको उपयोग समेतबाट कार्यक्षेत्रको विस्तार आवश्यक भएको ।

तर संस्थाको मौजुदा कार्यक्षेत्रमा सदस्यता एवं व्यावसायिक सेवा विस्तारको मनासिव स्तर हासिल नभएसम्म त्यस्तो संस्थाको कार्यक्षेत्र विस्तार गर्नु हुँदैन ।

(४) ऐन तथा यस नियमावली बमोजिम संस्थाको कार्यक्षेत्र विस्तार गर्दा देहायको प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्नेछ:-

(क) मौजुदा कार्यक्षेत्रमा संस्थाको सदस्यता एवं सेवा विस्तारको लेखाजोखा गरिएको,

(ख) थप गरिने कार्यक्षेत्र संस्थाको सेवा माग भएको,

(ग) ऐनको दफा २२ उपदफा (१) विपरीत दोहोरो सदस्यता हुने अवस्था नरहने सुनिश्चित गरिएको,

(घ) विनियम संशोधनको प्रक्रिया पूरा भएको ।

(ङ) सदस्य सम्बन्धित कार्य क्षेत्र भित्र बसोबास गरेको सुनिश्चित हुनु पर्नेछ ,

- (च) कार्य क्षेत्र विस्तार गर्दा संस्थाको व्यवसायिक सक्षमता, सदस्यले पाउने सेवाको गुणस्तर र परिमाण सहितको कार्ययोजना पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (च) नगरभर कार्यक्षेत्र विस्तार गर्नका लागि संस्था संचालनमा आएको कम्तिमा पनि ५ आर्थिक वर्ष पुरा भएको हुनु पर्नेछ
- (छ) लेखा परीक्षण प्रतिवेदन र सम्बन्धित कागजातबाट नगरपालिकाले जारी गरेको ऐन नियम मापदण्ड बमोजिम संचालन भएको, संस्थाको कारोबार उत्कृष्ट रहेको, सदस्य संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि भएको र निरन्तर मुनाफामा संचालन भएको प्रमाणित हुनु पर्नेछ ।
- (ज) प्रचलित सहकारी ऐन, नियम र नगरपालिकाले जारी गरेको मापदण्ड र निर्देशनहरूको पालना गरेको विवरणलाई संस्थाको निरीक्षण प्रतिवेदनबाट पुष्टि हुनु पर्नेछ ।
- (झ) करको दायराभित्र पर्ने सहकारी संस्थाले आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट स्थायी लेखा नम्बर लिएको र नियमानुसार कर दायित्व फरफारक गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ञ) कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न साधारण सभाबाट स्वीकृत भएको हुन पर्नेछ ।
- (ट) नगरभर कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न संस्थाको शेयर सदस्य संख्या ६०० भन्दा बढी भएको हुनु पर्ने पर्नेछ ।
- (५) ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र कायम गर्ने प्रयोजनको लागि त्यस्ता संस्थाहरूले पेश गर्ने कार्य सञ्चालन प्रतिवेदनमा ऐनको दफा ९ को उपदफा (६) मा उल्लिखित विवरणहरूका साथै देहायका विवरणहरू समेत संलग्न गर्नु पर्नेछ:-
- (क) मौजुदा कार्यक्षेत्रमा संस्थाको शाखा कार्यालय, सेवा केन्द्र वा सम्पर्क केन्द्र अनुसारको सञ्चालन खर्च, कारोबार र नाफा नोक्सानको विवरण,
- (ख) मौजुदा कार्यक्षेत्रको प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा अनुसार सदस्यहरूको नाम, थर, ठेगाना, शेयर र बचतको विवरण,

- (ग) मौजूदा कार्यक्षेत्रमा संस्थाले सञ्चालन गरेका उद्भोग, लगानी र व्यावसायिक सेवा सुविधाहरुको प्रदेशस्तर, जिल्लास्तर, स्थानीय तह र वडा अनुसारको विवरण ।
- (६) ऐनको दफा ९ को उपदफा (७) को खण्ड (क) बमोजिम सहकारी संस्थाको मौजूदा कार्यक्षेत्रभित्रको प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा भित्रको कार्यक्षेत्र घटाउने निर्देशन दिँदा झिक्ने कार्यक्षेत्रभरको जम्मा सदस्य संख्याको पन्ध्र प्रतिशतभन्दा कम सदस्य संख्या भएको हुनु पर्नेछ ।
- (७) ऐनको दफा ९ उपदफा (७) को खण्ड (ख) बमोजिम सहकारी संस्थाको मौजूदा कार्यक्षेत्र भित्रको प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा भित्रको कार्यक्षेत्र घटाउने निर्देशन दिँदा झिक्ने कार्यक्षेत्र भरको लागि पाँच करोड रुपैया वा जम्मा कारोबारको पन्ध्र प्रतिशतमध्ये जुन घटी हुन्छ सो भन्दा कम व्यावसायिक सेवा सञ्चालन भएको हुनु पर्नेछ ।

१०. सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र पुन निर्धारण:

- (१) नगरपालिका भर कार्यक्षेत्र स्वीकृत भै संचालनमा रहेका संस्थाहरुले तीन आर्थिक वर्षभित्र संचालन गरेको व्यवसायको कूल कारोबारको कम्तीमा एक प्रतिशत भन्दा बढी प्रत्येक कार्य क्षेत्रमा कारोबार गर्नु पर्नेछ ।
- (२) यस नियम लागु हुनु पूर्व दर्ता भै संचालनमा रहेका सहकारी संस्थाहरुले यो नियम लागु भएको तीन वर्षभित्र उपनियम (१) बमोजिम कारोबार गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) र (२) बमोजिमको कारोबार नगरेका सहकारी संस्थाहरुलाई दर्ता गर्ने अधिकारीले कार्यक्षेत्र पुननिधारण गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (४) उपनियम (३) बमोजिम निर्देशन पाएका सहकारी संस्थाले एक वर्षभित्र संस्थाको वार्षिक साधारणसभा वा विशेष साधारणसभाको कूलसदस्य संख्याको बहुमत सदस्यको उपस्थितिमा कार्यक्षेत्र पुन निर्धारण गर्ने निर्णयको प्रमाणित

प्रतिलिपी संलग्न गरी दर्ता अधिकारी समक्ष दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

११. **सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र विभाजन:** नगरपालिका भर कार्यक्षेत्र स्वीकृत भै संचालनमा रहेका एउटै सहकारी संस्थाले धेरै भौगोलिक क्षेत्र ओगटी धेरै संख्यामा सदस्यता बितरण गरेको कारण व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ परेको र साधारणसभा सम्पन्न गर्न समेत समस्या परेको अवस्थामा कार्यक्षेत्रको विभाजन गरी स्थानियकरण गर्ने प्रक्रियालाई अवलम्बन गर्न सक्नेछ ।

स्पष्टीकरण: यस उपनियमको प्रयोजनको लागि “कारोबार” भन्नाले संस्था वा संघले सञ्चालन गरेको व्यावसायिक क्रियाकलापहरूमा पछिल्लो आर्थिक वर्षसम्म परिचालित बचतको दायित्व र पछिल्लो आर्थिक वर्षको सदस्यता बितरण, खरिद वा बिक्रि कारोबारको जोड सम्झनु पर्छ ।

१२. **संस्था वा संघको वर्गीकरण:** (१) विषयगत आधारमा संस्था वा संघको वर्गीकरण देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) उत्पादक संस्था वा संघ: कृषि, दुग्ध, चिया, कफि, ऊखु, जुनार, सुपारी,, जडीबुटी, बीउबिजन, मौरीपाल, तरकारी तथा फलफुल, पशुपन्छीपालन र माछापालनका विषयगत र अगुवाबाली एवं उत्पादनको योजनासमेतका आधारमा अन्य उत्पादनमूलक संस्था वा त्यस्तो संस्थाहरूको हित प्रवर्द्धनका लागि गठन भएका संघ ।
- (ख) उपभोक्ता संस्था वा संघ: उपभोक्ता भण्डार, विज्ञुत, सञ्चार र स्वास्थ्यका विषयगत र प्राथमिक आवश्यकता एवं सेवाको योजनासमेतका आधारमा अन्य उपभोगजन्य संस्था वा त्यस्ता संस्थाहरूको हित प्रवर्द्धनका लागि गठन भएका संघ
- (ग) वित्तीय संस्था वा संघ: बचत तथा ऋणको मात्र कारोबार गर्ने संस्था वा त्यस्तो संस्थाहरूको हित प्रवर्द्धनका लागि गठन भएका संघ ।
- (घ) श्रमिक संस्था वा संघ: हस्तकला, खाइ परिकार, गैरखाद्य औद्योगिक उत्पादन, भोजनालय र श्रम करारका विषयगत र

सीप वा श्रमको विशेषता एवं स्वरोजगारीको योजना लगायत अन्य श्रममा आधारित संस्था वा त्यस्ता संस्थाहरूको हित प्रवर्द्धनका लागि गठन भएका संघ ।

(ड) बहुउद्देश्यीय संस्था वा संघ: उत्पादन, उपभोग, वित्तीय र श्रम वा सीपमा आधारित स्वरोजगारीका सेवासेमत सञ्चालन गर्ने बहुउद्देश्यीय संस्था वा त्यस्ता संस्थाहरूको हित प्रवर्द्धनका लागि गठन भएका संघ ।

(२) उपनियम (१) को खण्ड (क), (ख) र (ग) मा उल्लिखित विषयमा विशिष्टिकरण, आम प्रचलन र अभ्यासको विकासक्रम समेतको आधारमा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सुचना प्रकाशन गरी तोकेका थप विषयहरू ।

(३) संघको वर्गीकरण देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) उपनियम (१) को खण्ड (क), (ख), (ग) र (घ) मा उल्लिखित विषयका विषयगत जिल्ला, प्रदेश र केन्द्रीय संघहरू,

(ख) उपनियम (१) को खण्ड (ड) मा उल्लिखित बहुउद्देश्यीय जिल्ला, प्रदेश र केन्द्रीय संघ,

(ग) जिल्ला र प्रदेश सहकारी संघहरू,

(घ) विशिष्टिकृत संघहरू र

(ड) राष्ट्रिय सहकारी महासंघ ।

तर यसमा लेखिएको कुनै कुराले प्रारम्भिक तहमा उपनियम (१) बमोजिम अन्य संस्थाहरू गठन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(४) सहकारी बैंकको वर्गीकरण नेपाल राष्ट्र बैंकले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१३. **विषय परिवर्तन सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) कुनै सहकारी संस्थाका सदस्यहरूले आफ्नो व्यावसायिक आवश्यकताको आधारमा दर्ता हुँदाको बखत विषय परिवर्तन गर्न चाहेमा साधारणसभामा कायम रहेको कूल सदस्य संख्याको बहुमतबाट निर्णय गराई सोही बमोजिम

संस्थाको विनियममा समेत संशोधन गरी स्वीकृतिको लागि अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम विषय परिवर्तनको लागि विनियम संशोधन गर्दा प्रचलित ऐन तथा यस नियमावलीको अधिनमा रहि मन्त्रालयबाट निर्धारित शर्त र कार्यविधि पूरा भएको हुनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम कुनै निवेदन प्राप्त भएमा अधिकार प्राप्त अधिकारीले आवश्यक जाँचबुझ गरी संशोधन गरिएको विनियम स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।

१४. **कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालनका आधार:** (१)

ऐनको दफा १२ को उपदफा (५) बमोजिम एकै वा फरक प्रकृतिका दुई वा दुईभन्दा बढी संस्था वा संघले अन्तर सहकारी सहयोगको भावनाले संयुक्त वा साझेदारीमा आफ्नो उत्पादन वा सेवाको बजारीकरण गर्न चाहेमा देहायबमोजिमका आधारमा कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन्:

(क) सम्बन्धित संस्थाका सदस्यहरूको आवश्यकतामा आधारित उत्पादनको मूल्य ऋँखला, विक्रि, बजार पहुँच वा निर्यात प्रबन्धको प्रयोजन हुनुपर्ने,

(ख) प्रस्तावित कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजनाको स्वामित्व, स्रोत परिचालन, सञ्चालन विधि, सदस्यहरूको लोकतान्त्रिक नियन्त्रण प्रणाली, प्रतिफल वितरण लगायत व्यावसायिक प्रस्तावनाको विस्तृत रूपरेखा तयार गरिएको हुनुपर्ने,

(ग) खण्ड (ख) बमोजिमको प्रस्तावना, सम्बद्ध संस्थाहरू प्रत्येकको साधारण सभामा कायम रहेको कूल सदस्य संख्याको बहुमतबाट पारित भएको हुनुपर्ने,

(घ) खण्ड (ग) बमोजिम पारित प्रस्तावना संयुक्त रूपमा वा साझेदारीमा कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा सम्बद्ध संस्थाहरूबीच कम्तीमा पाँच वर्षको करार बन्दोबस्त भएको हुनुपर्ने,

- (ड) प्रस्तावित संयुक्त वा साझेदारी कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सम्भाव्यता अध्ययनबाट सम्भाव्य देखिएको हुनुपर्ने,
- (च) प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तह वा अन्य निकायमा प्रस्तावित संयुक्त वा साझेदारी व्यवसाय दर्ता गर्नुपर्ने भए सो बमोजिम दर्ता गरिएको हुनुपर्ने,
- (छ) प्रस्तावित संयुक्त वा साझेदारी व्यवसाय सञ्चालन गर्न प्रचलित कानून बमोजिम कुनै निकायबाट अनुमति पत्र, स्वीकृति वा इजाजत पत्र लिनुपर्ने भए सो बमोजिम अनुमति, स्वीकृति वा इजाजत लिएको हुनु पर्ने ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिमको कार्य सम्पन्न गरी सम्बन्धित संस्था वा संघले तत्सम्बन्धी सम्पूर्ण कागजात संलग्न राखी प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त निवेदन उपर प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले पन्ध्र दिनभित्र आवश्यक जाँचबुझ गरी संयुक्त वा साझेदारीमा कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्ने जानकारी दिनेछ ।
- (४) उपनियम (३) बमोजिम अनुमति दिएको जानकारीको प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले सो को छुट्टै अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।
- (५) यस नियम बमोजिम अनुमति पाएको संयुक्त वा साझेदारीमा कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्ने संस्था वा संघले तोकेको ढाँचामा नियमित रूपमा प्रगति विवरण र वार्षिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
१५. **उत्पत्तिको प्रमाण पत्र जारी गर्ने प्रक्रिया र आधार:** (१) संस्था वा संघले उत्पादन गरेका बस्तुहरूको उत्पत्तिको प्रमाण पत्र जारी गर्ने प्रक्रिया र आधार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) निर्धारित अनुपातमा मूल्य अभिवृद्धि गरेको सुनिश्चितता सम्बन्धित उत्पादक संस्था वा संघको संयन्त्रबाट गरिएको हुनुपर्ने,
- (ख) सम्बन्धित उत्पादक संस्था वा संघबाट उत्पादित वस्तुको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न आवश्यक कार्यविधि, जनशक्ति विकास तथा गुणस्तर परीक्षण संयन्त्र स्थापना गरिएको हुनुपर्ने,
- (ग) उत्पादनमा प्रयुक्त प्रविधिको अवलम्बन सुनिश्चित गर्न निर्धारित कार्यविधि (म्यानुअल), सदस्य प्रशिक्षण, अभिलेख लगायतका निर्धारकहरू स्पेशिफिकेशन) को परिपालना हुने गरी सम्बन्धित संस्था वा संघबाट आवश्यक संयन्त्र र प्रक्रियाहरू स्थापित गरिएको हुनुपर्ने,
- (घ) सम्बन्धित उत्पादक संस्था वा संघबाट उत्पादित वस्तुको परिमाण, समय र स्थलको अभिलेख एवं प्रमाणीकरण गर्ने भरपर्दो पद्धति लागू गरिएको हुनुपर्ने ।
- (२) सम्बन्धित विषयगत केन्द्रीय संघको सिफारिसमा राष्ट्रिय सहकारी महासंघले उत्पत्तिको प्रमाण पत्र जारी गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम उत्पत्तिको प्रमाण-पत्र जारी गर्दा राष्ट्रिय सहकारी महासंघले नेपाल सरकारको सम्बन्धित निकायको मार्गदर्शन पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपनियम (२) बमोजिम उत्पत्तिको प्रमाण-पत्र जारी गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित बनाउन राष्ट्रिय सहकारी महासंघले स्थलगत परीक्षण लगायतका कार्यहरू समेत गर्ने गरी उपनियम (३) को अधीनमा रही आवश्यक कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ र त्यस्तो कार्यविधि सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।
१६. **सहकारी संस्थाको विनियम:** सहकारी संस्थाले विनियम बनाउँदा अनुसूची-१३ मा उल्लिखित विषयहरू समावेश गर्नु पर्नेछ ।

सदस्यता

१७. **संघको सदस्यता:** ऐनको दफा २० को उपदफा (१) बमोजिम संघको सदस्यता लिँदा देहायको प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्नेछ:-
- (क) विषयगत सहकारी संघको हकमा नियम ११ को उपनियम (१) मा उल्लिखित एकै तहको विषयगत संघमा दोहोरो नपर्ने,
 - (ख) सम्बन्धित संघको विनियममा उल्लिखित आधार र प्रक्रिया पूरा भएको ।
१८. **सदस्यताको समाप्ति:** (१) ऐनको दफा २३ को उपदफा (१) को खण्ड (ख), (ग) र (घ) बमोजिम कुनै सदस्यको सदस्यता समाप्त गर्दा देहायको शर्त पूरा भएको हुनुपर्नेछ:-
- (क) सम्बन्धित सदस्यको सदस्यता समाप्तको आधारसहितको जानकारी संस्थामा प्राप्त भएको वा संस्थाको अभिलेखबाट देखिएको हुनुपर्ने,
 - (ख) सम्बन्धित सदस्यको सदस्यता समाप्तका सम्बन्धमा सञ्चालक समितिले उपसमिति गठन गरी छानबिन गराई सो को प्रतिवेदन लिएको हुनुपर्ने,
 - (ग) सदस्यता समाप्ति गरिने सम्बन्धित सदस्यलाई खण्ड (ख) बमोजिमको उपसमितिले आफ्नो सफाइ पेस गर्न मनासिब माफिकको मौका दिइएको हुनुपर्ने,
 - (घ) सम्बन्धित सदस्यको सदस्यता समाप्त गर्ने सम्बन्धमा सञ्चालक समितिको निर्णय भएको हुनुपर्ने ।
- (२) उपनियम (१) को खण्ड (घ) बमोजिम सञ्चालक समितिले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझ्ने सदस्यले प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष उजुरी गर्न सक्नेछ र तत्सम्बन्धमा त्यस्तो अधिकारीले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- (३) उपनियम (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि ऐनको दफा २२ को उपदफा (१) बमोजिम दोहोरो सदस्यता भए, नभएको सम्बन्धमा संस्थाले आफ्ना

सदस्यहरूलाई यो नियमावली प्रारम्भ भएको मितिले तीन महिनाभित्र स्व-घोषणा गर्न सूचना दिनु पर्नेछ ।

- (४) उपनियम (३) बमोजिम प्राप्त सूचनाका आधारमा ऐनको दफा २२ को उपदफा (१) विपरीत दोहोरो सदस्यता भएको सदस्यको हकमा निजले चाहेको संस्थाले सदस्यता कायम राखी अन्य संस्थाले ऐनमा निर्धारित म्यादभित्र त्यस्तो सदस्यको सदस्यता अन्त्य गर्नु पर्नेछ ।
- (५) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकारप्राप्त अधिकारीले निरीक्षण वा अनुगमनको गर्दा वा अन्य कुनै माध्यमबाट ऐनको दफा २२ को उपदफा (१) विपरीत कुनै सदस्यको दोहोरो सदस्यता रहेको देखिएमा सदस्यले चाहेको कुनै एक मात्र संस्थाको सदस्यता कायम गरी अन्य संस्थाको सदस्यता खारेज गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ र सोही निर्देशन बमोजिम सम्बन्धित संस्थाले त्यस्तो सदस्यको सदस्यता समाप्त गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

साधारण सभा

१९. साधारणसभा सम्बन्धी विशेष व्यवस्था: (१) ऐनको दफा २९ को उपदफा (६) मा उल्लिखित सदस्य संख्या भएको संस्थाको साधारणसभा एकै स्थानमा गर्न असुविधा हुने देखी समितिले साधारणसभाको लागि तय भएका समान कार्य सूचीउपर छलफल गर्न साधारणसभा बोलाउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम बोलाइएको साधारणसभामा सञ्चालक तथा लेखा सुपरीवेक्षण समितिका सदस्यको उपस्थितिमा उपनियम (६) बमोजिमको ईकाइमा रहेका बहुमत सदस्यहरूको उपस्थितिमा त्यस्तो साधारण सभाको लागि तय भएका समान कार्यसूचीउपर छलफल गरी कम्तीमा बहुमत

सदस्यको निर्णय प्रमाणित गर्न विनियममा उल्लेख भए बमोजिमको संख्यामा प्रतिनिधि छनौट गर्नु पर्नेछ ।

- (३) उपनियम (२) बमोजिम छनौट भएका प्रतिनिधिहरूले साधारण सभाको अन्तिम निर्णय प्रमाणित गर्न सक्ने छन्
- (४) उपनियम (३) बमोजिम साधारण सभाको अन्तिम निर्णय प्रमाणित गर्ने छनौट भएका प्रतिनिधिहरूबीच मतैक्यता हुन नसकेमा उपस्थित प्रतिनिधिहरूको बहुमतबाट भएको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
- (५) उपनियम (१) बमोजिम हुने साधारणसभाको बैठक देहाय बमोजिम गराउनु पर्नेछः-
 - (क) संस्थाको कार्यक्षेत्रलाई विभिन्न एकाइमा सदस्य संख्याको आधारमा विभाजन गर्ने,
 - (ख) सम्बन्धित एकाइमा रहेका सदस्य संख्याको आधारमा प्रतिनिधि संख्या यकिन गर्ने,
 - (ग) यकिन भएको संख्याको आधारमा प्रतिनिधि चयन गर्ने, र
 - (घ) साधारणसभाको समान कार्य सूचीमा एकाइमा रहेका सदस्यहरू बीच छलफल गर्ने र एकाइमा रहेका सदस्यहरूको धारणाको प्रतिनिधित्व चयन भएका प्रतिनिधिले गर्ने ।
- (६) उपनियम (१) बमोजिम हुने साधारणसभाको बैठकमा सहभागिता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था विनियममा भएको व्यवस्था बमोजिम हुनेछ ।

२०. **समितिको बैठक:** (१) समितिको बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा सचिवले बोलाउनेछ ।

(२) समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार मा बस्नेछ ।

तर दुई बैठकबीचको अवधि पैतालिस दिनभन्दा बढी हुनु हुँदैन ।

(३) बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले, निज उपस्थित नभएमा उपाध्यक्षले गर्नेछ ।

- (४) उपनियम (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघ र राष्ट्रिय सहकारी महासंघको दुई बैठक बीचको अवधि तीन महिनासम्म हुन सक्नेछ ।
- (५) उपनियम (२) र (४) को अवधिभित्र बैठक नबोलाइएमा बहुमत सदस्यले हस्ताक्षर गरी बैठक बोलाउन अध्यक्ष समक्ष लिखित अनुरोध गर्न सक्नेछन् र त्यस्तो अनुरोध प्राप्त भएमा अध्यक्षले सात दिनभित्र बैठक बोलाउनु पर्नेछ
- (६) उपनियम (५) बमोजिम बैठक नबोलाइएको अवस्थामा बहुमत सञ्चालक सदस्यहरू उपस्थित भई सञ्चालक समितिको बैठक बोलाउन सक्नेछन् ।
- (७) उपनियम (६) बमोजिम बोलाइएको बैठकको अध्यक्षता उपस्थित सञ्चालकहरूमध्येबाट चुनिएको सञ्चालकले गर्नेछ
- (८) समितिको बैठकको निर्णय अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिका साथै बहुमत सञ्चालकबाट प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।
- (९) समितिको बैठकको गणपूरक संख्या समितिको तत्काल कायम रहेको कूल सदस्य संख्याको बहुमत सदस्य संख्या हुनेछ ।
२१. **साधारण सभाको प्रतिवेदन:** (१) प्रत्येक सहकारी संघ वा संस्थाले साधारण सभा हुनु भन्दा १५ दिनअघि साधारणसभा हुने स्थान, मिति र साधारण सभाको छलफलका विषयमा सदस्यहरूलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।
- (२) प्रत्येक सहकारी संघ वा संस्थाले साधारणसभा भएको ३ महिना भित्रसाधारण सभाको उपस्थिति विवरण, सभाले गरेको निर्णय सहितको प्रतिवेदन दर्ता अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
२२. **समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:** ऐनको दफा ३२ मा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-
- (क) संस्थाको समग्र कार्यसञ्चालनमा सदस्यहरूको रचनात्मक सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- (ख) सदस्यहरूलाई नियमित रूपमा सहकारी शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने,

- (ग) ऐन तथा यस नियमावली बमोजिम हुने निरीक्षण, अनुगमन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनुका साथै प्राप्त निर्देशनहरूको कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने,
- (घ) लेखा सुपरिवेक्षण समितिबाट प्राप्त सुझावहरू कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (ङ) संस्थाको कार्यसञ्चालनमा पारदर्शिता कायम राखी सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिमका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (च) आवश्यकता अनुसार उपसमितिहरू गठन, विघटन तथा जिम्मेवारी तोक्ने,
- (छ) सदस्य तथा पदाधिकारीहरूका लागि आचार संहिता बनाई लागू गर्ने,
- (ज) विनियममा उल्लिखित अन्य कार्यहरू गर्ने ।

२३. तदर्थ समितिको गठन: (१) ऐनको दफा ३६ को उपदफा (३) बमोजिम समिति विघटन भएमा संस्थाको दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न र अर्को समितिको निर्वाचन गराउन प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारीबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले सदस्यहरूमध्येबाट सात जनाको एक तदर्थ समिति गठन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम तदर्थ समिति गठन गर्दा देहाय बमोजिमका आधार लिनु पर्नेछ:-

- (क) सदस्यको नाममा संस्थाको तिर्नुपर्ने भाखा नाघेको ऋण वा अन्य बाँकी बक्यौता रहेको हुन नहुने,
- (ख) एकै परिवारका एकभन्दा बढी सदस्य समितिमा रहेको हुन नहुने,
- (ग) साबिकमा कायम रहेको समितिको सदस्य वा त्यस्तो परिवारको सदस्य हुन नहुने,
- (घ) उपलब्ध भएसम्म जम्मा सदस्यको कम्तीमा तेत्तीस प्रतिशत महिला सदस्य हुनुपर्ने

२४. लेखा सुपरिवेक्षण समिति तथा पदाधिकारीको योग्यता: ऐनको दफा ३७ को उपदफा (१) बमोजिमको लेखा सुपरिवेक्षण समितिको

संयोजक तथा सदस्य हुन देहाय बमोजिमको योग्यता पुगेको हुनु पर्नेछः-

(क) सम्बन्धित सहकारी संस्थाको सदस्यता लिएको कम्तीमा तीन वर्ष पूराभएको,

तर प्रारम्भिक साधारणसभाबाट निर्वाचित हुने लेखा समितिका संयोजक तथा सदस्यहरूको हकमा यो खण्ड लागू हुने छैन ।

(ख) संस्थालाई तिर्नु बुझाउनुपर्ने बेरजु वा भाखा नाघेको कर्जा वा बक्यौता रकम नरहेको,

(ग) संस्थाले आफैं वा अन्य निकायको तर्फबाट आयोजना गरिने लेखापालन वा लेखापरीक्षणसँग सम्बन्धित वा लेखा व्यवस्थापन तालिम लिएको ।

(घ) एकै परिवारबाट एक भन्दा बढी व्यक्ति एउटै संस्थाको संचालक वा लेखा समितिको कुनै पदका लागि सदस्य हुन पाउने छैन ।

(ङ) लेखा समितिको सदस्यको नाम कालो सूचिमा नपरेको हुनु पर्नेछ

(च) आफू सोही प्रकृतिको अन्य संघ वा संस्थाको संचालक वा लेखासमितिको पदाधिकारी नरहेको हुनु पर्नेछ ।

२५. **लेखा सुपरीवेक्ष समितिको प्रतिवेदनमा उल्लेख हुनुपर्ने कुराहरू:** (१)

प्रत्येक संस्था वा संघको लेखा समितिले देहायका विषयमा परीक्षण गरी अनुसूची-११ को ढाँचामा अनिवार्य रूपमा वार्षिक प्रतिवेदन साधारण सभा र सोको एक प्रति दर्ता अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा खुलाउनु पर्ने कुराहरू:

(क) व्यवस्थापन परीक्षण (खास गरी कर्मचारी व्यवस्थापन र सम्पत्तिको उचित प्रयोग र संरक्षणका बारेमा) ।

(ख) साधारणसभा र विशेष साधार सभाको निर्णयको कार्यान्वयनको अवस्था ।

(ग) सञ्चालक समितिको बैठक, निर्णय र कार्यान्वयनको नियमितता ।

(घ) बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संघ संस्थाको हकमा ऋण लगानी प्रक्रिया र सुरक्षणको अवस्था ।

(ङ) नगरपालिकाद्वारा जारी मापदण्डहरूको कार्यान्वयनको अवस्था ।

- (च) नगरपालिका वा सम्बन्धित संघहरूले अनुगमन निरीक्षण गर्दा देखाईएको कैफियत र सुझावहरूको कार्यान्वयनको अवस्था ।
- (छ) संस्था वा संघ पदाधिकारी र प्रमुख कार्यकारीले लिएका पारिश्रमिक, सुविधा र भत्ता सम्बन्धी विवरण ।
- (ज) कर्मचारी भर्ना प्रकृया ।
- (झ) शेयर सदस्यहरूलाई नियमानुसार दिईएको मुनाफा र अन्य थप सुविधाहरू ।
- (ञ) लेखा समितिले उल्लेख गर्न चाहेका अन्य विषयहरू ।

परिच्छेद-५

बचत तथा ऋणको परिचालन

२६. सन्दर्भ ब्याजदरको आधार र प्रक्रिया: (१) ऐनको दफा ४० बमोजिमको समितिले सन्दर्भ ब्याजदर निर्धारण गर्दा देहायका आधार लिनु पर्नेछ:-
- (क) बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने केन्द्रीय विषयगत संघमा आवद्ध संस्था र संघहरूको औसत ब्याजदर,
 - (ख) सहकारी बैंकहरूको औसत ब्याजदर,
 - (ग) बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी कानून बमोजिम “क” वर्गको इजाजतप्राप्त बैंकहरूको औसत ब्याजदर,
 - (घ) ब्याजदरका सम्बन्धमा नेपाल सरकारका मन्त्रालय, निकाय, नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेका अध्ययन प्रतिवेदनहरू,
 - (ङ) राष्ट्रिय सहकारी महासंघ, विषयगत केन्द्रीय संघहरूबाट प्राप्त सुझाव,
 - (च) सन्दर्भ ब्याजदर निर्धारण समितिले उपयुक्त देखेका अन्य आधारहरू
- (२) उपनियम (१) बमोजिम सन्दर्भ ब्याजदर निर्धारण गर्दा सामान्यतया देहायका सिद्धान्तहरू अवलम्बन गर्नु पर्नेछ:
- (क) बचतमा भारित औसत ब्याजदरभन्दा सामान्यतया बढी,
 - (ख) ऋणमा भारित औसत ब्याजदरभन्दा सामान्यतया घटी,
 - (ग) बचत र ऋणको ब्याजदरको अन्तर छ प्रतिशतभन्दा घटी ।

- (३) यस नियम बमोजिम सन्दर्भ ब्याजदर निर्धारण गर्दा बचत तथा ऋणको किसिम एवं प्रयोजन हेरी शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रका लागि छुट्टाछुट्टै दर कायम गर्न सकिनेछ ।
- (४) यस नियम बमोजिम निर्धारण भएको सन्दर्भ ब्याजदर आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकन गर्नु पर्नेछ ।
- (५) ऐनको दफा ४० बमोजिमको समितिको निर्णय बैठकमा उपस्थित सदस्यहरुको बहुमतबाट हुनेछ ।
- (६) ऐनको दफा ४० बमोजिमको समितिले वार्षिक रुपमा सन्दर्भ ब्याजदर परिपालना अवस्थाको मूल्यांकन गरी सन्दर्भ ब्याजदरको सम्बन्धमा मन्त्रालयमा आवश्यक सुझाव सहितको प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (७) यस नियम बमोजिम सन्दर्भ ब्याजदर निर्धारण गरिएको जानकारी मन्त्रालय तथा नेपाल राष्ट्र बैंकमा पठाउनुका साथै कुनै एक राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा समेत प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।
- (८) राष्ट्रिय सहकारी महासंघ तथा केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघहरुले सन्दर्भ ब्याजदर निर्धारणको जानकारी आफ्ना सदस्यहरुलाई गराउनुका साथै पालनाको अवस्थाको समेत अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।
२७. **व्यक्तिगत वचतको सिमा:** ऐन दफा ४१ बमोजिम यस नियमको पालना गरी कुनै पनि सदस्यले सहकारी संघ वा संस्थामा निजले लिएको शेयर रकमको १५ गुणासम्म मात्र वचत जम्मा गर्न पाउने छन् ।
२८. **व्यक्तिगत ऋण लगानीको सिमा:**
- (१) कुनै पनि सहकारी संघ वा संस्थाले सदस्यले जम्मा गरेको शेयर रकम र वचत रकमको कूलजोडको १० गुणा सम्म मात्र रकम कुनै एक सदस्यलाई जमानीको आधारमा ऋण लगानी गर्न पाउनेछन् ।
- तर संघ वा संस्थाले जेथा जमानी नभएका सदस्यहरुलाई कुनै वा केही सदस्यहरुको निक्षेप धितो रहने शर्तमा वा संस्थाको स्वीकृत नीतिबमोजिम बिना धितो लघु ऋण लगानी गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(२) ऋण प्रदान गर्दा ऋण लगानीको उद्देश्य खुलाउन पर्नेछ र संस्थाको उद्देश्य अनुसार स्वीकृत परियोजनाको आधारमा ऋण लगानी गर्नु पर्नेछ ।

२९. **ब्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) संस्थाले कर्जा र निक्षेपको ब्याज दर निर्धारण गर्दा विभेदकारी व्यवस्था र व्यवहार गर्न पाउने छैन । लिने दिने ब्याज दरमा विभेद गरेको पाइएमा त्यस्तो विभेदबाट संस्थालाई हानी पुऱ्याइएको रकम सञ्चालकहरूबाट असूल उपर गरिनेछ ।

(२) विभिन्न नामको निक्षेपमा दिइने ब्याज दर र विभिन्न कर्जामा लिइने ब्याज दरको अन्तर ३ प्रतिशत भित्र कायम राख्नु पर्नेछ ।

(३) निक्षेप र कर्जाको ब्याजदर अनिवार्य रूपले संचालक समितिबाट निर्णय गराई लागू गर्नु पर्नेछ ।

(४) ब्याजदर परिवर्तनको सूचना शेयर सदस्यहरूको जानकारीका लागि सार्वजनिक रूपमा एक-पटक प्रकाशित गर्न सकिनेछ ।

(५) कर्जामा सम दर तथा चक्रवृद्धि ब्याज लगाउन पाईने छैन ।

(६) विभिन्न किसिमका वचतमा दिइने ब्याज दर साधारणसभाले स्वीकृत गरेको वचत नीति अनुसार हुनेछ ।

३०. **तरलता सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) वचत तथा ऋण सम्बन्धी कारोवार गर्ने प्रत्येक संस्थाले कूल निक्षेप रकमको कम्तिमा १५ प्रतिशत रकम तरलता राख्नु पर्नेछ । नगद मौज्जात, बैंक मौज्जात, सरकारी ऋण पत्रमा गरिएको लगानी र सहकारी बैंक तथा वचत तथा ऋण सहकारी संघमा रहेको निक्षेप रकमलाई तरलताको रूपमा गणना गरिनेछ ।

(२) प्रत्येक महिनाको अन्तिम दिनलाई आधार मानी तरलताको गणना गर्नु पर्नेछ ।

३१. **सदस्यको रकम फिर्ता:** (१) सदस्यले सदस्यता त्याग गरेको अवस्थामा ऐनको दफा ४३ को उपदफा (१) बमोजिम निजले पाउनु पर्ने देहायको रकम सदस्यता त्याग गरेको आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन पारित भएको तीस दिनभित्र सम्बन्धित संस्थाले निजलाई फिर्ता दिनु पर्नेछ:-

- (क) निजको शेयरको अङ्कित मूल्य बराबरको रकम,
- (ख) निजले भुक्तानी लिन बाँकी शेयर लाभांश बापतको रकम,
- (ग) निजले भुक्तानी लिन बाँकी संरक्षित पूँजी फिर्ता बापतको रकम ।
- (२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्था घाटामा गएको अवस्थामा सञ्चित घाटाको रकम शेयर पूँजीबाट समानुपातिक रूपमा घटाई बाँकी रहेको हिसाबमा मात्र सदस्यलाई दिनुपर्ने रकम कायम गरी फिर्ता दिनु पर्नेछ ।
- (३) ऐनको दफा ४३ को उपदफा (२) बमोजिम संस्थामा जम्मा गरेको बचत रकम सदस्यले मागेका बखत ब्याजसहित तुरुन्त फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

तर आवधिक बचतको रकम निर्धारित अवधि भुक्तान भएपछि फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-६

कोष सम्बन्धी व्यवस्था

- ३२. संरक्षित पूँजी फिर्ता कोषबाट रकम वितरण गर्ने आधार: (१) ऐनको दफा ४८ को उपदफा (३) बमोजिम संरक्षित पूँजी फिर्ता कोषबाट सदस्यलाई रकम वितरण गर्दा देहाय बमोजिम बार्षिक कारोबारको आधार लिनु पर्नेछ:-
- (क) उत्पादक संस्थामा सदस्यले संस्थालाई बिक्रि गरेको उपजको खरिद मुल्य,
- (ख) वित्तिय संस्थामा सदस्यले जम्मा गरेको बचत र लिएको ऋण रकममा तिरेको ब्याज,
- (ग) उपभोक्ता सम्बन्धी संस्थामा सदस्यले संस्थासँग खरिद गरेको वस्तु वा सेवाको मूल्य,
- (घ) श्रमिक सम्बन्धी संस्थामा सदस्यले संस्थाबाट प्राप्त गरेको ज्याला,
- (ङ) बहुउद्देश्यीय संस्थामा खण्ड (क), (ख), (ग) र (घ) मा उल्लिखित आधार ।
- (२) उपनियम (१) को खण्ड (क) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उत्पादक संस्थाले सदस्यलाई आवश्यक सामग्री बिक्री गरेकोमा त्यस्तो कारोबारलाई समेत गणना गर्न सकिनेछ ।

- (३) उपनियम (१) को खण्ड (ख) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि ऋणको भाखा नघाएको सदस्यलाई त्यस्तो ऋणमा तिरेको ब्याजको आधारमा संरक्षित पूँजी फिर्ता दिइने छैन ।
- (४) उपनियम (१) को खण्ड (ख) बमोजिम कोषको रकम वितरण गर्न बचत रकमको लागि चालिस प्रतिशत र ऋणमा तिरेको ब्याज रकमको लागि साठी प्रतिशत भार दिई गणना गरिनेछ ।
- (५) गत आर्थिक वर्षको कारोबारको संरक्षित पूँजी फिर्ता कोषको रकम चालु आर्थिक वर्षभित्र वितरण गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (६) उपनियम (५) बमोजिम कुनै आर्थिक वर्षमा वितरण गरी बाँकी रहेको रकम सोही आर्थिक वर्षको अन्त्यमा जगेडा कोषमा सारी जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
- (७) संरक्षित पूँजी फिर्ता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था विभागले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३३. **सहकारी प्रवर्द्धन कोष:** (१) ऐनको दफा ४९ बमोजिमको सहकारी प्रवर्द्धन कोषमा मन्त्रालयबाट प्राप्त रकम समावेश गरिनेछ ।

(२) सहकारी प्रवर्द्धन कोषको रकम संघीय कानून बमोजिम वाँडफाँड हुनेछ ।

३४. **अन्य कोषसम्बन्धी व्यवस्था:** (१) सहकारी संस्थाको कुनै वर्षको खूद बचतको रकमबाट कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम ऐनको दफा ४७ बमोजिम जगेडा कोषमा जम्मा गरी बाँकी रहेको रकमलाई शत प्रतिशत मानी सो बाट कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम ऐनको दफा ४८ बमोजिम संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष र शून्य दशमलल पाँच प्रतिशतले हुन आउने रकम ऐनको दफा ४९ बमोजिम सहकारी प्रवर्द्धन कोषमा छुट्टाएर बाँकी रकमलाई शतप्रतिशत मानी देहाय बमोजिमका कोषहरूमा कम्तीमा पाँच प्रतिशत रकमको दरले छुट्ट्याई वितरण गर्नु पर्नेछ:-

- (क) सहकारी शिक्षा कोष,
- (ख) शेयर लाभांश कोष,
- (ग) कर्मचारी बोनस कोष,
- (घ) सहकारी विकास कोष,

- (ड) घाटापूर्ति कोष,
 - (च) सामुदायिक विकास कोष,
 - (छ) ऐनको दफा ७६ बमोजिम साधारण सभाले स्वीकृत गरेको स्थिरीकरण कोष,
 - (ज) अन्य जोखिम व्यवस्थापन कोष ।
 - (२) उपनियम (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको कर्मचारी बोनस कोषबाट रकम वितरण गर्दा बढीमा तीन महिनाको तलब भन्दा बढी नहुने गरी रकम विवरण गर्नु पर्नेछ ।
३५. **अभिलेख:** (१) ऐनको दफा ५१ को उपदफा (२) बमोजिम सहकारी संस्थाले आफ्नो कार्यसञ्चालनको अभिलेखका साथै आफूले गरेको कारोबारको लेखा विभागले तोकेको तरिका र ढाँचामा समेत राख्नु पर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम अभिलेखीकरण तथा लेखापालन गर्दा अन्य कुराका अतिरिक्त देहायका किताब, खाताबही तथा विवरण समेत राख्नु पर्नेछ:-
 - (क) अनुसूची-३, अनुसूची-९, बमोजिमको सदस्यता दर्ता किताब,
 - (ख) प्रारम्भिक साधारणसभा, साधारण सभा, विशेष साधारणसभा र समिति, लेखा सुपरिवेक्षण समिति, उपसमितिहरूका बैठकहरूको छुट्टाछुट्टै कारवाही किताब,
 - (ग) नगदी बही,
 - (घ) सहकारी संस्थाले अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्था वा संघ वा निकायसँग कुनै कारोबार गरेको भए त्यस्तो कारोबार देखाउने दर्ता किताब,
 - (ङ) शेयर दर्ता किताब,
 - (च) मालसामानको मौज्जात (स्टक) दर्ता किताब,
 - (छ) ऋण लेनदेन दर्ता किताब,
 - (ज) बेरुजु एवं सम्परीक्षण खाता,
 - (झ) आम्दानी, खर्च, सम्पत्ति र दायित्वसम्बन्धी अलग-अलग खाता तथा सहायक खाताहरू,
 - (ञ) हिसाब परीक्षण सूची, आय-व्यय र स्थिति विवरण पत्र,

- (ट) समय-समयमा विभागले तोकिएको अन्य अभिलेख एवं खाताहरु
- (३) सहकारी संस्थाले आफ्नो संस्थागत तथा व्यावसायिक कारोबारको विवरण विभागले तोकेको व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा समेत प्रविष्ट गर्नु पर्नेछ ।
- तर यसमा लेखिएको कुनै कुराले सदस्यको व्यक्तिगत बचत लगायतका प्रचलित कानून बमोजिम गोप्य रहने सूचना अलगगै संरक्षण गर्न बाधा पुऱ्याएको मानिनेछैन ।
- (४) सहकारी संस्थाले आधारभूत अभिलेख तथा कारोबारको हिसाबकिताब पृष्ठसुरक्षा (ब्याकप) व्यवस्था सहित संरक्षण गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-७

छुट, सुविधा र सहूलियत

३६. **छुट, सुविधा र सहूलियत:** (१) ऐनको दफा ५७ को उपदफा (१) बमोजिम सहकारी संस्थाले जग्गा जमिन लगायतका अचल सम्पत्ति खरिद गर्दा आय टिकट दस्तुर वा रजिष्ट्रेशन दस्तुर छुट, सुविधा वा सहूलियत प्राप्त गर्न सम्बन्धित संस्थाले देहायको विवरण सहित प्रमुख अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ:-
- (क) निवेदन दिनु अघि रजिष्ट्रेशन दस्तुर छुट सुविधा लिई अचल सम्पत्ति खरिद गरेको भए जग्गाधनी प्रमाणपूजा र सम्बन्धित कागजातको प्रतिलिपि,
- (ख) साधारणसभाको बैठकबाट घरजग्गाधनीको नाम नामेसी, घर जग्गा रहेको ठेगाना, कित्ता नम्बर, क्षेत्रफल र मूल्य समेत खुलाई खरिद सम्बन्धमा भएको निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपि,
- (ग) अचल सम्पत्ति खरिदमा बचत रकम उपयोग नहुने र जगेडा कोष तथा शेयर पूँजीबाट खरिद गर्न पुग्ने लेखापरीक्षकबाट प्रमाणित वित्तीय विवरण,
- (घ) अघिल्लो आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको भन्दा थप शेयर पूँजी र जगेडा कोषको रकमबाट

खरिद गर्न खोजिएको भए पछिल्लो शेयर पूँजी, जगोडा कोष र बचत रकमको दर्तावाल लेखापरीक्षकले प्रमाणित गरेको वित्तीय विवरण,

- (ड) सहकारी संस्थाको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा कैफियत देखिई सुधारका लागि निर्देशन दिएको भए निर्देशन पालनाको अवस्था खुल्ने कागजात र सुधारको कार्ययोजना ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम प्राप्त निवेदन जाँच गरी प्रमुख अधिकारीले छुट्ट सुविधाको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ

परिच्छेद-८

ऋण असुली तथा बाँकी बक्यौता

३७. ऋण तथा बाँकी बक्यौता असुली: (१) ऐनको दफा ५८ बमोजिम सहकारी संस्थाको ऋण र दफा ६१ बमोजिम सहकारी संस्थाको बाँकी बक्यौता असुल उपर गर्नुपर्ने व्यक्तिको जायजथा लिलाम बिक्रि गरी असुलउपर गर्दा सम्बन्धित सहकारी संस्थाले देहायको कार्यविधि अपनाउनु पर्नेछ:-

- (क) बाँकी बक्यौता तिर्नु बुझाउनु पर्ने ठहर भएको व्यक्तिको नाममा बाटोका म्यादबाहेक पैतीस दिनभित्र तिर्नु, बुझाउनुपर्ने रकम तिर्न, बुझाउन वा रकम तिरी, बुझाइसकेको भए त्यसको प्रमाण पेश गर्न आउनु भनी म्याद जारी गरी पठाउने,
- (ख) खण्ड (क) बमोजिम म्याद जारी गरिएकोमा म्यादभित्र तिर्नु बुझाउनुपर्ने रकम तिर्न, बुझाउन नआएमा वा तिरी, बुझाई सकेको प्रमाण पेश नगरेमा निजको नाममा लिलाम बिक्रि गर्ने सूचना प्रकाशन गर्ने,
- (ग) धितो राखेको घर, जग्गा, जमिन मालपोत कार्यालयबाट रोक्का नगराएको भएमा रोक्का गर्न लगाई त्यसको प्रमाण राख्ने,
- (घ) धितो राखेको चलअचल सम्पत्तिको लिलाम बिक्रि गर्दा धितोको विवरण, निजले बुझाउनु पर्ने सावाँ, व्याज र हर्जानाको रकम समेत उल्लेख गरी चल सम्पत्ति भए पन्ध्र दिन र अचल

सम्पत्ति भए पैंतीस दिनको म्याद दिई उक्त म्यादभित्र तिर्नु बुझाउनु पर्ने रकम नबुझाएमा धितो लिलाम बिक्रि गरी सावौं, व्याज र हर्जाको रकम असुलउपर गरिने बारेको सूचना सम्बन्धि तव्यक्तिलाई बुझाई संस्थाको कार्यालय, स्थानीय तहको सम्बन्धित वडा कार्यालय र सार्वजनिक स्थानमा टाँस गर्नुका साथै स्थानीय वा राष्ट्रियस्तरको कुनै एक दैनिक पत्रिकामा सूचना प्रकाशन गर्ने,

तर सम्बन्धित व्यक्तिलाई सूचना बुझाउन नसकिएको वा निज फेला नपरे दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित सूचना बमोजिम लिलाम बिक्रिको प्रक्रिया अगाडि बनाउन बाधा पर्ने छैन ।

(ड) धितो लिलाम बिक्री गर्दा कार्यालय खुल्ने समयदेखि शुरु गरी बन्द हुने समयभन्दा एक घण्टा अगाडि समाप्त गर्नुपर्नेछ, तर लिलाम बिक्रि हुने भनी तोकिएको दिन बिदा गर्न गएमा त्यसको भोलिपल्ट सोही स्थान र समयमा लिलाम बिक्रि गर्नु पर्नेछ ।

(च) धितो लिलाम बिक्रिगर्दा लिलाम गरिने चलअचल सम्पत्ति रहेको सम्बन्धित वडाको प्रतिनिधि, मालपोत कार्यालय वा स्थानीय तहको मालपोत विषय हेर्ने कर्मचारी, सम्बन्धित विषयका प्राविधिक, सम्बन्धित संस्थाको व्यवस्थापक सहितको समितिले चलनचल्तीको मोल कायम गरी सोही रकमबाट डाँक बढाबढ गरी सुरु गर्नुपर्ने तथा डाँक बोल्न उपस्थित भई डाँक बढाबढ गर्ने व्यक्तिहरू मध्ये सबैभन्दा बढी डाँक बोल्ने व्यक्तिको नाममा लिलाम बिक्रि स्वीकृत गर्ने, तर सञ्चालन समितिका पदाधिकारी, लेखा सुपरिवेक्षण समितिका पदाधिकारी, उपसमितिका पदाधिकारी, संस्थामा कार्यरत कर्मचारी र निजका नजिकका नातेदारले डाँक बढाबढमा भाग लिन पाउने छैन ।

(छ) डाँक बोल्न शुरु गरी बढाबढ गर्नेले डाँक अंक बोलेपछि संस्थाको विनियम वा आन्तरिक कार्यविधिमा

तोकिएबमोजिमको ढाँचाको फाराममा निजले बोलेको अंक स्पष्ट खोली निजको सहीछाप गराउने ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम लिलाम बिक्रि गर्दा जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा लिलाम बिक्रि हुने ठाउँ नजिक अन्य कुनै सरकारी कार्यालय भए सो कार्यालय र स्थानीय तहको वडा कार्यालयका प्रतिनिधिलाई साक्षी राखी मुचुल्का गराउनु पर्नेछ ।

(३) लिखितरूपमा अनुरोध गर्दा समेत उपनियम (२) बमोजिमको कुनै कार्यालयको प्रतिनिधि उपस्थित नभए उपस्थित प्रतिनिधि र स्थानीय तहको वडा कार्यालयका प्रतिनिधिलाई साक्षी राखी लिलाम बिक्रि गर्नु पर्नेछ ।

(४) जुन व्यक्तिको चलअचल सम्पत्ति लिलाम बिक्रि गरिने हो सो व्यक्तिलाई लिलाम बिक्रि हुने समय र ठाउँ तोकिएको उपस्थित हुने सूचना पठाउनु पर्नेछ ।

तर त्यसरी लिलाम बिक्रि हुने दिन सरोकारवाला व्यक्ति उपस्थित नभए पनि लिलाम बिक्रि गर्न बाधा पुगेको मानिनेछैन

३८. **लिलाम बिक्रि स्थगित गर्न सक्ने:** नियम ३० बमोजिम लिला बिक्रिको सूचना प्रकाशित भएपछि ऋणी सदस्यले कर्जा चुक्ता गर्न आएमा वा समितिले तोकिएको रकम जम्मा गरी निश्चित अवधिभित्र कर्जा चुक्ता गर्न ऋणी सदस्य र संस्था बीच सहमति भई लिलाम बिक्रि स्थगित गर्नुपर्ने देखिएमा लिलाम बिक्रिको सूचना प्रकाशित गर्ने सहकारी संस्था वा प्रमुख अधिकारीले त्यस्तो लिलाम बिक्रि केही समयका लागि स्थगित गर्न सक्नेछ ।

३९. **असुलउपर हुन नसकेको रकम अरु जायजेथाबाट असुलउपर गर्ने:**

(१) धितो राखेको सम्पत्ति लिलाम बिक्रि गर्दा आएको रकमबाट सावाँ, ब्याज र हर्जानाको रकम असुल उपर हुन नसकेमा ऐन तथा प्रचलित कानूनबमोजिम बाँकी बक्यौता असुलउपर गर्नुपर्ने व्यक्तिको हकभोगको अन्य जायजेथाबाट नियम ३० मा उल्लिखित कार्यविधि अपनाई लिलाम बिक्रि गरी असुलउपर गर्न पर्नेछ ।

- (२) मोहीले लिएको ऋणको हकमा निजले कमाएको वाली लिलाम बिक्रि गरी साँवा, ब्याज, र हर्जानाको रकम असुलउपर गर्नु पर्नेछ
- (३) उपनियम (१) र (२) बमोजिम लिलाम बिक्रि गर्दा लिलाम बिक्रि हुने दिनसम्मको साँवा, ब्याज र हर्जानाको रकम असुलउपर गरी बाँकी हुन आएको रकम सरोकारवाला व्यक्तिलाई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

४०. बेचबिखन वा लिलाम बिक्रि गर्न वा लिजमा दिन नहुने: यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस नियमको पालना संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ र उल्लिखित संस्थाको घर, जग्गा लगायतका स्थिर सम्पत्ति नेपाल सरकारको स्वीकृति बिना बेचबिखन वा लिलाम बिक्रि गर्न वा धितो राख्न वा पाँच वर्षभन्दा बढी अवधिका लागि लिजमा दिनु हुँदैन ।

तर त्यस्ता संस्थाले ऋण वा अन्य बाँकी बक्यौता बापत धितो लिएको वा संस्था आफैले धितो सकार गरेको घर, जग्गा यस नियमावली बमोजिम लिलाम बिक्रि गर्न नेपाल सरकारको स्वीकृति आवश्यक पर्नेछैन ।

४१. **लिलाम सकार्ने व्यक्तिबाट रकम असुल गर्ने:** (१) लिलाम बिक्रिको कार्य सकिनासाथ लिलाम सकार गर्ने व्यक्तिबाट सकार गरेको मूल्यको दश प्रतिशत रकम सोही दिन धरौटी लिई राख्नु पर्नेछ र बाँकी नब्बे प्रतिशत रकम लिलाम सकारेको मितिले सात दिनभित्र बुझाइसक्नु पर्नेछ तथा सो म्यादभित्र नबुझाए धरौटीबापत राखेको रकम जफत हुने व्यहोराको कागज गराई राख्नु पर्नेछ ।
- (२) लिलाम सकार्ने व्यक्तिले सकार गरेको मूल्यको दश प्रतिशत रकम सोही दिन नबुझाएमा निजपछि सबैभन्दा बढी डाँक बोल्ने व्यक्तिको नाममा लिलाम सदर गर्नु पर्नेछ ।
- (३) लिलाम सकार गर्ने व्यक्तिले यस नियमबमोजिम सकार गरेको पूरा मूल्य बुझाएमा निजको नाउँमा सो जायजथामा प्रचलित कानूनबमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेजसमेत गरिदिन सहकारी संस्थाले सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

४२. **लिलाम बिक्रि नभएमा जायजेथा सहकारी संस्थाको स्वामित्वमा रहेनः**
नियम ३० र नियम ३२ बमोजिम लिलाम बिक्रि गर्नुपर्ने जायजेथा लिलाम बिक्रि गर्दा कसैले सकार नगरेमा सहकारी संस्थाले उक्त जायजेथाको स्वामित्व आफूमा लिन सक्नेछ र त्यस्तो अवस्थामा सम्बन्धित कार्यालयहरूले सहकारी संस्थाको जनाउबमोजिम आफ्नो कार्यालयमा रहेको स्वेस्तामा तदनुसार रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरिदिनु पर्नेछ ।
४३. **जायजेथा फिर्ता दिनुपर्ने:** नियम ३५ बमोजिम संस्थाको नाममा कायम हुन आएको जायजेथा छ महिनाभित्र सम्बन्धित ऋणी सदस्यले तिर्नु बुझाउनुपर्ने साँवा र अधिल्लो दिनसम्मको ब्याज, हर्जाना र लिलाम प्रक्रियासँग सम्बन्धित खर्चसमेत चुक्ता गरी फिर्ता लिन चाहेमा सम्बन्धित सहकारी संस्थाले आवश्यक प्रकृया पुऱ्याई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।
४४. **कर्जा सूचना केन्द्रः** (१) कर्जा सूचना केन्द्रसम्बन्धी व्यवस्था संघीय तथा प्रदेश कानूनमा उल्लेख भएबमोजिम हुनेछ ।
४५. **कालो सूची सम्बन्धी ब्यवस्थाः** (१) कर्जा सूचना केन्द्रले आफ्ना सदस्य रहेका सहकारी संस्थाहरूबाट ऋण लिई रकम अपचलन गर्ने वा भाखाभित्र ऋणको साँवा, ब्याज फिर्ता नगर्ने व्यक्तिको ऐनको दफा ५९ बमोजिम नामनामेसीसहित कालो सूची प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम कालो सूची प्रकाशन गर्दा कर्जा सूचना केन्द्रको निर्धारित मापदण्डअनुसार सम्बन्धित सदस्य संस्थाबाट प्राप्त सिफारिस सहितको प्रतिवेदनको आधार लिनु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम कालो सूचीमा परेका व्यक्तिहरूको नाम निर्धारित मापदण्डअनुसार सदस्य संस्थाहरूबाट प्राप्त सिफारिस सहितको प्रतिवेदनको आधारमा कालो सूचीबाट हटाउन सकिनेछ ।

परिच्छेद-९

एकीकरण, विघटन र दर्ता खारेज

४६. सहकारी संस्थाको एकीकरण: (१) ऐनको दफा ६५ बमोजिम दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थाहरू एकीकरण गर्दा देहायका शर्त बन्दैजहरू पूरा भएको हुनु पर्नेछ:-
- (क) कार्यक्षेत्र एक अर्कासँग खप्टिएको वा जोडिएको हुनुपर्ने,
 - (ख) एकै विषय वा प्रकृतिका संस्था हुनुपर्ने वा फरक विषय वा प्रकृतिका भए तापनि मूलतः एकै विषयमा प्रतिस्पर्धा भएको हुनुपर्ने,
 - (ग) सदस्यको प्रत्यक्ष सहभागिता एवं लोकतान्त्रिक नियन्त्रण कायम रहनुपर्ने ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम एकीकरण गर्दा साधारणतया मौजुदा संस्थाको कार्यक्षेत्रको आधारमा स्थानीय तहको वडा, स्थानीय तह, जिल्ला वा प्रदेशको क्षेत्रभित्र पर्ने गरी गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मन्त्रालयको पूर्व-स्वीकृति बिना संवत् २०४९ साल जेठ २ गतेभन्दा अघि दर्ता भएका साझा (सहकारी) संस्थाहरूलाई अर्को संस्थामा एकीकरण गर्न हुँदैन ।
- (४) महिलामात्र सदस्य रहने संस्थालाई महिलामात्र सदस्य रहने संस्थामा एकीकरण गर्न प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
- (५) संघहरूको एकीकरण गर्दा विषयगत कार्य मिल्ने गरी गर्नु पर्नेछ ।
तर उपनियम (७) बमोजिम एकीकरण हुने संघहरूको हकमा यो उपनियम लागू हुनेछैन ।
- (६) सहकारी बैंकहरूको एकीकरण गर्दा प्रमुख अधिकारीले नेपाल राष्ट्र बैंकको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।
- (७) यो नियमावली प्रारम्भ हुँदाका बखत कायम रहेका न्यूनतम सदस्य संख्या नपुगेको र जिल्ला समावेश नभएका जिल्ला वा केन्द्रीय विषयगत वा बहुउद्देश्यीय सहकारी संघहरू वा नियम ११ को उपनियम (१) मा उल्लिखित विषयभित्र नपर्ने जिल्ला वा केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघहरू दुई वर्षभित्र यस नियम बमोजिम सम्बन्धित संघमा एकीकरण गर्नु पर्नेछ ।

- (८) एकीकरणका अन्य शर्त, आधार र प्रक्रिया मन्त्रालयबाट स्वीकृत कार्यविधिमा व्यवस्था भए बमोजि हुनेछ ।
- (९) एकीकरण हुन चाहने सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाको दुई तिहाई सदस्यको उपस्थितिमा संस्था एकिकरण गर्ने सम्बन्धमा निर्णय भएको हुनु पर्नेछ र निर्णयमा देहायका विषयहरू समावेश हुनु पर्नेछ ।
- (क) एकीकृत संस्थाको नाम एकिकृत हुने संस्थामध्ये कुन संस्थाको नाम राख्ने हो वा नयाँ नाम के राख्ने हो सो को उल्लेख गर्ने र संस्थाको कार्यालय कहाँ रहने हो ठेगाना समेत उल्लेख गर्ने ।
- (ख) एकीकृत संस्थाको कार्यक्षेत्र कति रहने हो सो एकिन गर्ने । कार्यक्षेत्र एकिन गर्दा नियमावलीमा रहेको व्यवस्थाको अनुसरण गर्ने ।
- (ग) कुन-कुन संस्थसंग एकिकरण गर्ने हो सो उल्लेख गर्ने ।
- (घ) कुन संस्थाको विनियम स्वीकार गर्ने हो वा नयाँ विनियम तर्जुमा गर्ने वा कुनै विनियममा संशोधन गर्ने हो सो कुरा उल्लेख गर्ने ।
- (ङ) सम्बन्धित संस्थाको शेयर पूँजिको रकम, विनियममा व्यवस्था भएबमोजिमका कोषमा रहेको रकममा एकिकृत संस्थामा के कसरी समावेश गर्ने र उपयोग गर्ने तरिका (जस्तै: एकिकृत हुने संस्थाहरूको शेयर पूँजिको रकम र संस्थाको विभिन्न कोषमारहेको रकम तथा सदस्य संख्या सामान्यतया असमान हुन्छन ।)
- (च) संस्थाको सम्पत्ति एकिकृत संस्थामा के कसरी प्रयोग गर्ने र दायित्वहरू के कसरी भुक्तानी गर्ने सो सम्बन्धी विषय ।
- (१०) एकीकरण हुने संस्थाहरूको अघिल्लो आर्थिक वर्षसम्मको लेखा परीक्षण साधारणसभाबाट अनुमोदन गराएको हुनु पर्नेछ र चालु आर्थिक वर्षको कारोवारको आन्तरिक लेखापरीक्षण गरी सो को प्रतिवेदनसमेत तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (११) उपदफा (१) मा उल्लेख भए बमोजिमका विषयहरू समावेश भएको सम्बन्धित संस्थाको साधारणसभाको निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपिसहित दर्ता अधिकारी समक्ष आवेदन गर्नु पर्नेछ
- (१२) कार्यक्षेत्र एक अर्का सँग जोडिएको हुनु पर्ने,
- (१३) एकीकरण गर्दा साधारणतया मौजुदा संस्थाको कार्यक्षेत्रको आधारमा स्थानीय कार्यक्षेत्र विस्तार हुन सक्नेछ ।

- (१४) संस्थाहरूको एकीकरण गर्दा विषयगत कार्य मिल्ने गरी गर्नु पर्नेछ
- (१५) उपदफा (२) बमोजिम संस्था एकीकरणका लागि आवेदन परेमा सहकारी अधिकृतले जाँचबुझ गरी संस्थाको एकीकरण गरीदिने र मुल संस्थाको दर्ता कायम राखी अन्य संस्थाको लगत कट्टा गर्ने । एकिकृत संस्थाको विनियममा “एकीकृत हुने संस्थाको नामबाट भएपरेका काम कारवाही यस विनियम बमोजिम भए गरेको मानिने” प्रावधान राख्ने ।
- (१६) एकीकरण हुने सहकारी संस्थाहरूलाई कार्यक्षेत्र र करमा विशेष सहूलियत दिन सकिनेछ ।
४७. **सहकारी संस्थाको विभाजन:** (१) ऐनको दफा ६५ बमोजिम सहकारी संस्थाको विभाजन गरी दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थाहरू कायम गर्दा देहायका शर्तहरू पूरा भएको हुनु पर्नेछ:-
- (क) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार भएको सहकारी संस्थाको हकमा सो को कार्यक्षेत्र स्थानीय तहको एक वडाभन्दा बढी भएको,
- (ख) विभाजनको प्रकृयाबाटट स्थानीयकरण गर्दा संस्थाहरूको कार्यसञ्चालनमा सदस्यहरूको सक्रिय सहभागिता तथा लोकतान्त्रिक नियन्त्रण कायम रहने अवस्था भएको ।
- (२) सहकारी संस्था विभावजन गर्दा मौजुदा कारोबारको प्रकृतिअनुसार नियम ११ बमोजिमको विषयगत वर्गीकरण मिल्ने गरी फरक-फरक भौगोलिक कार्यक्षेत्र कायम राखी विभाजन गर्न सकिनेछ ।
- (३) प्रमुख वा प्रमुखबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले सहकारी संस्थाहरूको एकीकरण वा विभाजनको सिलसिलामा सम्बन्धित संघको राय लिन सक्नेछ ।
- (४) विभाजनका अन्य शर्त, आधार र प्रक्रिया मन्त्रालयबाट स्वीकृत कार्यविधिमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।
- (५) विभाजन हुन चाहने सम्बन्धित संस्थाको साधारणसभाको दुई तिहाइ सदस्यको उपस्थितिमा संस्था विभाजन गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने
- (६) साधारणसभाबाट संस्थाको विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा देहायका विषय खुलाउनु पर्नेछ:-

- (क) संस्थाबाट अलग हुने सदस्यहरूको संख्या, नामनामेसी र निजहरूले लिएको शेयर रकमको विवरण ।
- (ख) संस्थाको विनियम बमोजिमका कोषहरूका छुट्टाइएको रकमको बाँडफाड सम्बन्धी विवरण ।
- (ग) संस्थाको नाफा नोक्सानको बाँडफाड सम्बन्धी विवरण ।
- (घ) संस्थाको सम्पत्ति तथा दायित्व बाँडफाड सम्बन्धी विवरण ।
- (ङ) अन्य आवश्यक विवरण ।
- (७) उपनियम (५) बमोजिमका विवरण समावेश भएको साधारणसभाको निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपि र उपनियम (६) बमोजिमको प्रतिवेदनसमेत संलग्न गरी दर्ता अधिकारी समक्ष नयाँ संस्था दर्ताको लागि आवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (८) उपनियम (७) बमोजिम संस्था दर्ताका लागि आवेदन परेमा संस्था दर्ता गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृया पुरा गरी सहकारी कानून र नगरपालिकाको परिपत्र तथा निर्देशनको अधिनमा रही नयाँ संस्था दर्ता गरिदिने । त्यसरी दर्ता गर्दा सो संस्था मुख्य संस्थाबाट विभाजित भएको पहिचान खुल्ने व्यवस्था गर्ने ।
४८. **सहकारी संघ संस्थाको खारेजी:** यो नियम जारी भएपछि देहायको अवस्थामा सहकारी संघ संस्थाहरूको दर्ता खारेज हुनेछ । सहकारी दर्ता खारेज भएमा संस्था वा संघ विघटन हुनेछ र दर्ताको प्रमाणपत्र स्वतः रद्द हुनेछ ।
- (क) संस्था वा संघको साधारणसभाको कूल सदस्य संख्याको दुई तिहाई बहुमतले संस्था वा संघ विघटन गर्ने निर्णय गरी दर्ता अधिकारी समक्ष निवेदन दिएमा,
- (ख) लगातार ३ आर्थिक वर्षसम्म दर्तावाल लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण नगराएमा, (ग) कुनै संस्था वा संघद्वारा आफ्नो उद्देश्य विपरीत कार्यगरेको पाईएमा,
४९. **एकीकरण र विभाजनमा संघको भूमिका:** नियम ४४ र र ४६ बमोजिम सहकारी संस्थाहरूको एकीकरण र विभाजन गर्नु पर्दा सम्बन्धित सहकारीसंघले समन्वयकारी भूमिका खेल्नु पर्नेछ ।

५०. **पूर्व-सहमति लिनुपर्ने:** नियम ३९ वा ४० मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको कार्यालय, निकाय, बैंक, वित्तीय संस्था वा दातृ-निकायको ऋण, अनुदान वा अन्य प्रकारको सहयोग रकम वा जेथा रहेका संस्थाको एकीकरण वा विभाजन गर्दा त्यस्तो संस्थाले सम्बन्धित निकायको पूर्व-सहमति लिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१०

कर्जा असुली न्यायाधिकरण

५१. कर्जा असुली न्यायाधिकरणको गठन: (१) थाहा नगरपालिकाले स्थानिय राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी नगरपालिकाको न्यायिक समितिको प्रतिवेदन बमोजिम एक कर्जा असुली न्यायाधिकरण गठन गर्न सक्नेछ ।
- (२) थाहा नगरपालिकाको न्यायिक समितिको कार्यविधि बमोजिमको काम कारवाही गर्ने र सो भन्दा माथीको काम कारवाही संघीय तथा प्रदेश कानूनमा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।

परिच्छेद-११

लिक्विडेशन सम्बन्धी व्यवस्था

५२. लिक्विडेटको नियुक्ति: (१) ऐनको दफा ६७ को उपदफा (२) बमोजिम पचास लाख रुपैयाँसम्मको सम्पत्ति भएको संस्थाको हकमा प्रमुख अधिकारीले आफु मातहतको अधिकृत कर्मचारीलाई लिक्विडेटर नियुक्त गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम नियुक्त लिक्विडेटरलाई प्रमुख अधिकारीले लिक्विडेशन सम्बन्धी कार्यमा आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।
५३. **लिक्विडेटको काम, कर्तव्य र अधिकार:** (१) ऐनको दफा ६६ बमोजिम दर्ता खारेज भएको सहकारी संस्थाको लिक्विडेटको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-
- (क) विघटन भएका सहकारी संस्थाबाट असुल हुन बाँकी रहेको रकम चुक्ता गर्न सो सहकारी संस्थाका हालवाला वा साबिकवाला

सदस्यहरू वा मृत सदस्यहरूको जायजेथाबाट बाँकी रकम नियम ३० र नियम ३२ बमोजिम असुलउपर गर्ने,

- (ख) विघटन भएका सहकारी संस्थासँग कुनै साहुको कुनै रकम बाँकी राखेको रहेछ र सो संस्थाकै हिसाबकिताबमा चढाइएको रहेनछ भने त्यस्ता साहुलाई यति म्यादभित्र सो रकमको दावा गर्न आउनु भनी वा सो बाँकी लागेको प्रमाणित नभएसम्म त्यति रकम वितरण नगरियोस् भनी दाबी गर्न आउनु भनी सूचना जारी गर्ने,
 - (ग) साहुहरू मध्ये कसलाई प्राथमिकता दिने भन्ने प्रश्न उठेमा त्यसको निर्णय गर्ने,
 - (घ) सहकारी संस्था विघटन गर्ने सिलसिलामा सहकारी संस्थाको जायजेथा जम्मा गर्ने र वितरण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक निर्देशन दिने,
 - (ङ) सहकारी संस्थाले गरेको वा सहकारी संस्थाको विरुद्धमा गरिएको दाबीको सम्बन्धमा दुवै पक्षबीचमा मिलापत्र गराउने,
 - (च) विघटनका लागि आवश्यक देखेमा सदस्यहरूको बैठक बोलाउने,
 - (छ) सहकारी संस्थाको खाताबही, कागजात, लिखत र जायजेथाको जिम्मा लिने,
 - (ज) सहकारी संस्थाको सम्पत्ति बेचबिखन गर्ने,
 - (झ) सरोकारवालाहरूसँगको परामर्शमा सहकारी संस्थाको जायजेथा वितरण गर्ने योजना तयार गरी त्यसको वितरण गर्ने ।
 - (२) उपनियम (१) बमोजिमको अधिकारको प्रयोग गर्दा लिक्विडेटरले आवश्यक सम्झेमा सहकारी संस्थाको गठन, काम, कर्तव्य, सम्पत्ति वा अन्य कुराको सम्बन्धमा आवश्यक जानकारी प्राप्त गर्न पक्ष, विपक्ष, साक्षीहरू र संस्था वा संघको कुनै कर्मचारीलाई आफुसमक्ष उपस्थित गराई सोधपुछ गर्न सक्नेछ ।
५४. लिक्विडेशन नियन्त्रण गर्ने प्रमुख अधिकारीको अधिकार: नियम ६० बमोजिमको अधिकार प्रयोग गरी लिक्विडेटरले गरेको कामलाई प्रमुख अधिकारीले दोहोऱ्याई हेरी देहायबमोजिम गर्न सक्नेछः-
- (क) निर्देशन विपरीत लिक्विडेटरले जारी गरेको आदेश खारेज गर्न, बदल्न वा आवश्यकता अनुसार अर्को आदेश जारी गर्न,

- (ख) संस्था वा संघको खाताबही, कागजात, लिखत र जायजेथाहरू पेश गराउनु,
 - (ग) नियम ६० बमोजिम लिक्विडेटरको अधिकारमा आफूलाई उपयुक्त लागेको हद-बन्देज तोकिदिनु,
 - (घ) लिक्विडेटरले जाँचेको हिसाब किताबको प्रतिवेदन लिन,
 - (ङ) नियम ६० को खण्ड (ड) बमोजिम मिलापत्र गराउने र सो नियमको खण्ड
 - (झ) बमोजिम जायजेथा वितरण गर्ने सम्बन्धमा सामान्य सिद्धान्त निर्धारण गरिदिनु,
 - (च) लिक्विडेटरले पाउने पारिश्रमिक एवं भत्ताको निमित्त आवश्यक निर्देशन दिनु,र
 - (छ) लिक्विडेटरलाई पदबाट हटाई अर्को नियुक्त गर्न ।
५५. **दायित्व भुक्तानी:** (१) ऐनको दफा ६६ अन्तर्गत दर्ता खारेज वा विघटन भएको सहकारी संस्थाको कोषबाट देहाय बमोजिमको प्राथमिकता क्रमानुसार देहायको कार्यका लागि खर्च गर्न सकिनेछ:-
- (क) विघटनको कामको निमित्त भएका खर्चहरू फछ्छ्यौट गर्न,
 - (ख) सदस्यलाई बचतको रकम भुक्तानी गर्न,
 - (ग) कर्मचारीको तलब भत्ता दिन,
 - (घ) ऋण भुक्तानी गर्न,
 - (ङ) अन्य भुक्तानी दिनुपर्ने रकमहरू दिन,
 - (च) शेयर पूँजी फिर्ता दिन, र
 - (छ) लाभांश नबाँडिएको समयजतिको हकमा लाभांश वितरण गर्न ।
- (२) कुनै सहकारी संस्थाको विघटनको कार्य समाप्त भइसकेपछि पनि सो संस्थाको कुनै साहुले पाउनुपर्ने रकम लिन नआएमा विघटनको काम समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र उक्त संस्थाको कोषउपर त्यस्तो साहुले आफूले पाउनु पर्ने रकमको लागि दाबी गरिसक्नु पर्नेछ र सो म्याद नाघेपछि परेको दाबी उपर कुनै कारबाही हुनेछैन ।
५६. **लिक्विडेशन पछिको सम्पत्तिको उपयोग:** (१) ऐनको दफा ६८ बमोजिम सहकारी संस्थाको लिक्विडेशन पश्चात् नियम ६२ बमोजिम

सबै दायित्व भुक्तान गरी बाँकी रहेको सम्पत्ति प्रमुख अधिकारीको निर्देशन बमोजिम देहायको प्राथमिकताक्रम अनुसार हस्तान्तरण गर्न सकिनेछः-

- (क) विघटित सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्रमा सेवा पुऱ्याउन सक्ने नजिकको सोही प्रकृतिको अन्य कुनै सहकारी संस्था,
- (ख) विघटित सहकारी संस्था सदस्य भएको सोही प्रकृतिको माथिल्लो संघ ।
- (२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकारले मन्त्रालयको सिफारिसमा नियम ६२ को उपनियम (१) अनुसार खर्च गरिसकेपछि बाँकी रहन आएको सहकारी संस्थाको कोषको रकम सहकारी आन्दोलनलाई योगदान पुऱ्याउने अन्य कुनै निकायलाई हस्तान्तरण गर्न वा स्थानीय सामुदायिक शिक्षा वा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित वा महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने स्थानीय सामुदायिक विकासको प्रयोजनका लागि हस्तान्तरण गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-१२

बचत तथा कर्जा सुरक्षण

५७. सहकारी बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषको स्थापना: (१) ऐनको दफा ५० को उपदफा (१) बमोजिम सहकारी बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोष स्थापना गर्दा विशिष्टिकृत सहकारी संघको ढाँचामा गर्नु पर्नेछ ।
- (२) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषको स्थापनाको आधार, सदस्यता, पूँजी संरचना, साङ्गठनिक ढाँचालगायतका व्यवस्थाहरु नेपाल सरकारले स्वीकृत गरेबमोजिम हुनेछ ।
- (३) उपनियम (१) बमोजिम स्थापना हुने बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषमा बचत तथा ऋण संस्थाका साथै बचत तथा ऋणसमेतको कारोबार गरेका बहुउद्देश्यीय वा विषयगत संस्था समेत सदस्य बन्न सक्नेछन् ।

(४) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, नेपाल राष्ट्र बैंक, राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड, नेपाल बहुउद्देश्यीय केन्द्रीय सहकारी संघ, केन्द्रीय कृषि सहकारी संघ, राष्ट्रिय सहकारी महासंघ तथा नेपाल सरकारका अन्य विकासकोसमेत शेयर सहभागिता रहन सक्नेछ ।

(५) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोष स्थापनाका लागि न्यूनतम चुक्ता शेयर पूँजी साठी करोड रुपैयाँ हुनेछ तथा सो को कम्तीमा साठी प्रतिशत संस्थाहरुले जम्मा गरेको हुनुपर्नेछ ।

५८. बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषको सञ्चालक समिति: (१) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषको सञ्चालनका लागि देहायबमोजिम एक सञ्चालक समिति रहनेछ:-

(क) साधारणसभाबाट निर्वाचित व्यक्ति -अध्यक्ष

(ख) सहसचिव, मन्त्रालय -सदस्य

(ग) सहसचिव, अर्थ मन्त्रालय -सदस्य

(घ) प्रमुख अधिकारी, सहकारी विभाग -सदस्य

(ङ) निर्देशक, नेपाल राष्ट्र बैंक -सदस्य

(च) सदस्य-सचिव, राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड -सदस्य

(छ) कार्यकारी प्रमुख, राष्ट्रिय सहकारी महासंघ -सदस्य

(ज) कार्यकारी प्रमुख, नेपाल बचत तथा ऋण केन्द्रीय सहकारी संघ - सदस्य

(झ) कार्यकारी प्रमुख, नेपाल बहुउद्देश्यीय केन्द्रीय सहकारी संघ -सदस्य

(ञ) कार्यकारी प्रमुख, राष्ट्रिय सहकारी बैंक -सदस्य

(ट) कार्यकारी प्रमुख, नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघ -सदस्य

(ठ) साधारणसभाबाट निर्वाचित कम्तीमा एक जना महिलासहित तीन जना -सदस्य

(ड) कार्यकारी प्रमुख, बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोष -सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) को खण्ड (क) र (ठ) बमोजिम निर्वाचित पदाधिकारीको पदावधि चार वर्षको हुनेछ र निज पुनः एक पटकको लागि निर्वाचित हुन सक्नेछ ।

५९. **बचत तथा कर्जा सुरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) सहकारी बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषले आफ्ना सदस्य संस्थामा सदस्यले जम्मा गरेको तीन लाख रुपैयाँसम्मको बचत सुरक्षण गर्न सक्नेछ ।
- (२) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषले आफ्ना सदस्य संस्थाहरुबाट लगानी भएको कर्जा देहायबमोजिम सुरक्षण गर्न सक्नेछ:-
- (क) तीस हजार रुपैयाँसम्मको आकस्मिक आवश्यकता कर्जा,
 (ख) एक लाख रुपैयाँसम्मको पशुधन कर्जा,
 (ग) तीन लाख रुपैयाँसम्मको लघु, साना तथा मझौला उद्यम कर्जा,
 (घ) पाँच लाख रुपैयाँसम्मको कृषि व्यवसाय कर्जा,
 (ङ) दुई लाख रुपैयाँसम्मको अन्य कर्जा ।
- (३) उपनियम (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषको पूर्व-स्वीकृति लिएको अवस्थामा दश लाख रुपैयाँसम्मको कर्जा सुरक्षण गर्न सकिनेछ ।
- (४) यस नियमबमोजिम सुरक्षण गरिएको बचत वा कर्जा रकमको साँवामा ब्याजसमेत जोडी कायम गरिनेछ ।

तर एकै सदस्यले एकभन्दा बढी प्रकारको बचत गरेको वा कर्जा लिएकोमा त्यस्ता सबै प्रकारका बचत वा कर्जाको साँवामा ब्याज जोडी सीमा कायम गरिनेछ ।

६०. **सुरक्षण नहुने:** नियम ६६ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको बचत तथा कर्जाको रकम बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषले सुरक्षण गर्नेछैन:-
- (क) संस्थाले गैरसदस्यसँग लिएको बचत तथा गैरसदस्यलाई दिएको कर्जा,
 (ख) सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनीलाउन्डरिङ) निवारणसम्बन्धी प्रचलित कानून अन्तर्गत जारी निर्देशनबमोजिम सदस्य पहिचान तथा सम्पुष्टि नगरी सदस्यबाट लिएको बचत तथा त्यस्तो सदस्यलाई दिएको कर्जा,
 (ग) ऐन, यस नियमावली, विनियम तथा संस्थाको आन्तरिक कार्यविधिका व्यवस्थाविपरित संकलन गरिएको बचत वा प्रदान गरिएको कर्जा ।

६१. **क्षतिपूर्ति दिन सक्ने:** (१) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषले सुरक्षण गरिएको कर्जाको असी प्रतिशत ननाघने गरी क्षतिपूर्ति दिन सक्नेछ
 (२) सदस्य संस्थाले कर्जाको भाखा नाघेको दुई वर्षपछि उपनियम (१) बमोजिम क्षतिपूर्तिका लागि दाबी गर्न सक्नेछ ।
 (३) बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषले सुरक्षण गरेको बचतको क्षतिपूर्ति रकम ऐनको दफा ६७ बमोजिम नियुक्त लिक्विडेटर वा दफा ७८ बमोजिम गठित व्यवस्थापन समितिले गरेको सिफासिरको आधारमा भुक्तानी दिनेछ ।
६२. **बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषसम्बन्धी अन्य व्यवस्था:** बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोषको स्थापना, प्रिमियम संरचना, क्षतिपूर्ति दिएको रकम असुलउपर तथा प्राप्तिको प्रक्रिया र सञ्चालनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था नेपाल सरकारको स्वीकृत गरेको कार्यविधिबमोजिम हुनेछ
६३. **आपसी सुरक्षण सेवा सञ्चालन:** (१) ऐनको दफा ७५ को उपदफा (१) बमोजिम आपसी सुरक्षण सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थाको न्यूनतम मापदण्ड देहायबमोजिम हुनेछ ।
- (क) संस्था दर्ता भएको कम्तीमा तीन वर्ष पुगेको हुनुपर्ने,
 (ख) विगत दुई वर्षदिखि संस्था नाफामा सञ्चालन भएको हुनुपर्ने,
 (ग) सुरक्षण गरिने बालीनालीको खेती गर्ने वा वस्तुभाउ पाल्ने सदस्यको संख्या कम्तीमा तीन सय हुनुपर्ने,
 (घ) जगेडा कोषमा कम्तीमा पचास लाख रुपैयाँ र घाटापूर्ति कोषमा कम्तीमा पच्चीस लाख रुपैयाँ जम्मा गरेको हुनुपर्ने,
 (ङ) शेयर पूँजी कम्तीमा एक करोड रुपैयाँ हुनुपर्ने,
 (च) संस्थाले बचत परिचालन गरेको भए ऐनको दफा ५० को उपदफा (२) मा निर्धारित सीमाभित्र प्रकृतिको बचत मात्र परिचालन गरेको हुनुपर्ने तथा शेयर पूँजी तथा संस्थागत पूँजी गरी जम्मा बचत दायित्वको कम्तीमा बीस प्रतिशत पुगेको हुनुपर्ने ।
- (२) आपसी सुरक्षण सञ्चालनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था मन्त्रालयबाट स्वीकृत कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

निरीक्षण तथा अनुगमन

६४. नेपाल राष्ट्र बैंकले निरीक्षण तथा हिसाबकिताब जाँच गर्न सक्ने: (१) ऐनको दफा ७१ को उपदफा (२) बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले सहकारी बैंकका अतिरिक्त पच्चीस करोड रुपैयाँभन्दा बढीको बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाको निरीक्षण वा हिसाबकिताब जाँच गर्न, गराउन सक्नेछ ।

(२) प्रमुख अधिकारीले उपनियम (१) बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकबाट भएको निरीक्षण वा हिसाबजाँच प्रतिवेदनका सिफारिसहरूको कार्यान्वयन व्यवस्था मिलाउनेछ

६५. **निरीक्षण तथा अनुगमनसम्बन्धी विशेष व्यवस्था:** (१) ऐनको दफा ७३ बमोजिम बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने देहायका सहकारी संस्थाको हकमा देहायबमोजिम मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, विभाग, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको संयुक्त टोली बनाई सघन अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ:-

(क) स्थानीय तहको नियमन क्षेत्राधिकारभित्रका पाँच करोड रुपैयाँभन्दा बढी बचत दायित्व भएका सहकारी संस्थाको स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सहकारी नियामक निकायको तर्फबाट,

(ख) स्थानीय तह वा प्रदेश सरकारको नियमन क्षेत्राधिकारभित्रका पच्चीस करोड रुपैयाँभन्दा बढी बचत दायित्व भएका सहकारी संस्थाको स्थानीय तह वा प्रदेश सरकारको सहकारी नियामक निकाय र विभागको तर्फबाट,

(ग) पच्चीस करोड रुपैयाँभन्दा बढी बचत दायित्व भएका सहकारी संस्थाको स्थानीय तह वा प्रदेश सरकारको सहकारी नियामक निकाय, विभाग र नेपाल राष्ट्र बैंकका तर्फबाट ।

तर पच्चीस करोड रुपैयाँभन्दा बढी कारोबार भएका जुनसुकै सहकारी संस्थाको विभागबाट सघन अनुगमन गर्न बाधा पर्ने छैन

(२) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाले पाँच करोड रुपैयाँ वा सो भन्दा बढी रकमको बचत दायित्व भए यो नियमावली प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र र सोभन्दा घटी रकमको बचत

दायित्व भए तीन वर्षभित्र मन्त्रालयको स्वीकृत गरेको एकीकृत व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आबद्ध भइसक्नु पर्नेछ ।

- (३) सहकारी संस्थाहरूले सुरक्षण, वित्तीय संरचना, सम्पत्तिको स्तर, तरलता, लगानीका क्षेत्रलगायतमा विभागले तोकेका मानकहरूको पालना गर्नु पर्नेछ ।
 - (४) उपनियम (२) बमोजिम सूचना प्रणालीसमेतका आधारमा विभागले उपनियम (३) बमोजिम तोकिएका मानकहरूको पालना अवस्थाको नियमित अनुगमन गरी पालना नभएको पाइएमा आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।
 - (५) यस नियमबमोजिम हुने निरीक्षण तथा अनुगमनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था मन्त्रालयबाट स्वीकृत कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।
 - (६) उपनियम (५) बमोजिम कार्यविधि स्वीकृत गर्दा मन्त्रालयले नेपाल राष्ट्र बैंकको परामर्श लिन सक्नेछ ।
६६. **बार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश हुनुपर्ने विवरण:** ऐनको दफा ७४ को उपदफा (२) मा उल्लिखित विवरणको अतिरिक्त प्रमुख अधिकारीले पेश गर्ने बार्षिक निरीक्षण प्रतिवेदनमा समावेश हुनुपर्ने अन्य विषयहरू मन्त्रालयले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१४

विविध

६७. स्थिरीकरण कोष सम्बन्धी व्यवस्था: (१) ऐनको दफा ७६ बमोजिमको स्थिरीकरण कोषमा सहभागी सहकारी संस्थाले नियम २७ उपनियम (१) को खण्ड (छ) बमोजिमको रकम जम्मा गर्न सक्ने छन् ।
- (२) ऐनको दफा ७६ बमोजिम स्थिरीकरण कोष खडा गर्दा न्यूनतम दश करोड रुपैयाँको प्रारम्भिक योगदान आवश्यक हुनेछ ।
- (३) स्थिरीकरण कोषको रकम उपयोग गर्दा उपनियम (४) मा उल्लेख भए बमोजिमको रकम न्यूनतम मौज्जात कोषमा कायम राख्ने गरी छ महिनाभित्र थप योगदान जुटाएर मात्र उपयोग गर्नु पर्नेछ ।

- (४) कोष खडा गर्दा वा कोषको रकम उपयोग भएका कारण ऐनको दफा ७६ बमोजिम सहभागी सहकारी संस्थाको साथै अन्य निकायको योगदानबापतको रकमले मात्र उपनियम (५) बमोजिमको न्यूनतम आवश्यक मौज्जात रकम नपुग्ने भएमा नेपाल सरकारले नपुग भएजति रकम मन्त्रालयको तर्फबाट थप योगदान बापत दिन सक्नेछ ।
- (५) उपनियम (६) बमोजिम नेपाल सरकारले दिएको रकम कोषमा सहभागी सहकारी संस्थाका साथै अन्य निकायको योगदान बापतको रकम परिपूर्ति हुँदै जाँदा नेपाल सरकारलाई नै फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- (६) ऐनको दफा ७६ मा उल्लिखित प्रयोजनका अतिरिक्त स्थिरीकरण कोषको रकममध्येबाट कोषको आम्दानीको निश्चित प्रतिशतमा ननाघ्ने गरी कोष सञ्चालन समितिले तोकिदिएको सीमासम्म कोषको व्यवस्थापन खर्चको लागि उपयोग गर्न सकिनेछ ।
- (७) ऐनको दफा ७६ बमोजिम उपयोग गरिएको रकम दफा ७७ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम सम्बन्धित संस्थाको सम्पत्तिबाट दायित्व भुक्तानी गरेपछि बचत भएमा वा त्यस्ता संस्था पुनः सञ्चानमा आएपछि फिर्ता गर्न सक्ने अवस्था भएमा कोष सञ्चालन कार्यविधिमा व्यवस्था भएबमोजिम कोषमा फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- (८) स्थिरीकरण कोषको स्थापना, सहभागी संस्थाहरूको योग्यता, सहभागिताको शर्त-बन्देज, कोषको उपयोग र कोष सञ्चालनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था मन्त्रालयको स्वीकृत गरेको कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।
- (९) बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूलाई सम्भावित जोखिमबाट सुरक्षण गर्न ऐनको दफा ७६ बमोजिमको स्थिरीकरण कोषमा बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने प्रत्येक सहकारी संस्थाले प्रति वर्ष खुद बचतबाट ऐनको दफा ४७, ४८ र ४९ अनुसारको रकमछुट्याइ बाँकी रकमको ५% रकम जम्मा गर्न यस कोषका लागि छुट्यानु पर्नेछ ।

- (१०) उपनियम (९) बमोजिमको रकम जम्मा गर्न एक कोषको स्थापना गरिनेछ ।
- (११) बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने सहकारीहरूको परामर्शमा स्थिरीकरण कोष स्थापना सञ्चालन तथा नियमन कार्यविधि नगर कार्यपालिकाले जारी गर्नेछ ।
- (१२) उपनियम (१०) बमोजिमको कोषमा बचत तथा ऋण (वित्तिय) को कारोबार गर्ने संस्थाहरूको आवद्धता अनिवार्य हुनेछ ।
- (१३) उपनियम (११) बमोजिम कार्यविधि बनाउँदा कोषको रकम उपयोगको प्राथमिकता अनुगमन र जोखिम व्यवस्थापनमा आधारित हुने गरी बनाउनु पर्नेछ ।
६८. **छुट, सुविधा र सहूलियत प्राप्ति:** (१) ऐनको दफा ५७ को उपदफा (१), (२), (३) (५) र (५) मा उल्लिखित छुट, सुविधा र सहूलियत प्राप्ति सम्बन्धी प्रक्रिया नेपाल सरकारबाट नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना बमोजिम हुनेछ ।
६९. **दर्ता गर्ने अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार:** (१) ऐनको दफा ७० मा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त दर्ता गर्ने अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-
- (क) सहकारी संस्था दर्ता गर्नका लागि परेको दरखास्तउपर आवश्यक जाँचबुझ गरी सहकारी संस्था दर्ता गरी दर्ताको प्रमाणपत्र दिने
- (ख) ऐन र यस नियमावलीको अधिनमा रही सहकारी संस्थाले आफ्नो कार्यसञ्चालन गर्न बनाएको विनियम स्वीकृत गर्ने,
- (ग) ऐन र यस नियमावलीको अधिनमा रही सहकारी संस्थाको एकीकरण, विभाजन तथा कार्यक्षेत्र पुनः निर्धारणसम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (घ) नियमित रूपमा सहकारी संस्थाको निरीक्षण तथा हिसाबकिताब जाँच गर्नुका साथै स्थापित सूचना प्रतिवेदन प्रणालीका आधारमा सहकारी संस्थाहरूको निरन्तर अनुगमन गरी आवश्यक निर्देशन दिने,
- (ङ) सहकारी संस्थाहरूको लेखापरीक्षणको नियमित अनुगमन गरी निर्धारित अवधिभित्र लेखापरीक्षण नगराउने सहकारी संस्थाहरूको लेखापरीक्षण गराउने,

- (च) विपन्न ग्रामणी महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, मुक्त कर्मैया, मुक्त हलिया, भूमिहीन कृषक, बेरोजगार, श्रमिक र दलित तथा अल्पसंख्यक जनजातिसमेतका सीमान्तकृत समूहको सहकारी खेतीपाती वा सदस्यको श्रम वा सीपमा आधारित स्व-रोजगारीका उद्भोगधन्दा प्रवर्द्धन गर्न योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी स्वीकृत भए बमोजिम कार्यान्वयन गर्ने,
- (छ) सहकारी व्यवस्था, कृषि उपजको मूल्य ऋखला विकास एवं तत्सम्बन्धी अन्तरसहकारी कारोबारका आयोजनाहरूलाई सहयोग पुर्याउने,
- (ज) सहकारी शिक्षा तथा तालिम क्रियाकपालहरूको तर्जुमा, सञ्चालन तथा विस्तारका कार्यहरूको समन्वय गर्ने,
- (झ) सहकारी संस्थाहरूको विकास, सहकारी सिद्धान्त, मूल्य मान्यताहरूको प्रचलन तथा सहकारी संस्थाहरूमा सुशासन कायम गराउन आवश्यक निर्देशन गर्ने,
- (ञ) ऐन, यस नियमावली अन्तर्गत बनेका निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि तथा विनियमबमोजिम कार्य नगर्ने सहकारी संस्थाहरूलाई ऐनमा भएको व्यवस्था बमोजिम जरिबाना तथा अन्य कारबाही गर्ने,
- (ट) आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र सहकारी संस्थाको वार्षिक निरीक्षण प्रतिवेदन मन्त्रालयमा पेश गर्ने,
- (ठ) निष्कृत अवस्थामा रहेका साझा सहकारी संस्थाहरूलाई सकृत बनाउन आवश्यक कार्य गर्ने,
- (ड) आवश्यक मापदण्ड निर्धारण गरी सहकारी संस्थाको सेवा केन्द्र, संकलन केन्द्र तथा बिक्री केन्द्र सञ्चालनको स्वीकृति दिने,
- (ढ) ऐन, यस नियमावली र अन्तर्गत बनेका निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि तथा मन्त्रालयबाट प्राप्त निर्देशनबमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने ।
- (२) प्रमुख अधिकारीले ऐन तथा यस नियम बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारहरूमध्ये केही अधिकार आवश्यकता अनुसार आफू मातहतका अधिकृतलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
७०. **संस्था सञ्चालनसम्बन्धी विशेष व्यवस्था:** (१) यस नियमको पालना संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ र उल्लिखित

संस्थाहरूको सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको सञ्चालन समिति रहनेछः-

- (क) साधारण सभाबाट निर्वाचित व्यक्ति -अध्यक्ष
- (ख) सहसचिव, मन्त्रालय -सदस्य
- (ग) सहसचिव, अर्थ मन्त्रालय -सदस्य
- (घ) सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयको सहसचिव -सदस्य
- (ङ) नेपाल सरकारले तोकेको एक व्यक्ति -सदस्य
- (च) विनियममा व्यवस्था भएबमोजिम राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्डको वा संस्थाको शेयर खरिद गरेका स्थानीय तहहरूमध्येबाट एक जना प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको कम्तीमा राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीको द्वितीय प्रतिनिधि -सदस्य
- (छ) साधारणसभाबाट निर्वाचित कम्तीमा एक जना महिलासहित तीनजना -सदस्य
- (२) संस्थाको प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले उपनियम (१) बमोजिमको सञ्चालक समितिको सचिवको कार्य गर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) मा उल्लिखित संस्थाहरूको सञ्चालन सहकारी सिद्धान्त, मूल्य, मान्यता अनुरूप प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउन मन्त्रालयले आवश्यक अध्ययन गरी पनुसंरचना योजना स्वीकृत गर्न सक्नेछ ।
- (४) यो नियम प्रारम्भ हुँदाका बखत ऐनको दफा ३९ को उपदफा (२) बमोजिम वार्षिक साधारणसभा गरी समिति वा ऐनको दफा ४८ को उपदफा (१) बमोजिम लेखा सुपरीवेक्षण समितिको गठन नगरेका ऐनको दफा १३५ मा उल्लिखित संस्थाहरूले यो नियमावली प्रारम्भ भएको मितिले तीन महिनाभित्र वार्षिक साधारणसभा गरी समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको निर्वाचन सम्पन्न गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (५) सरकारी निकायलाई आवश्यक पर्ने मालसामान खरिद गर्दा वा सेवा लिनु पर्दा त्यस्तो मालसामान वा सेवा यस नियमको पालना संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ र संस्थाहरूले उत्पादन गरेका रहेछन् भने त्यस्तो संस्थाबाट उत्पादित सामान वा सेवालाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ

(६) उपनियम (१) मा उल्लिखित संस्थाहरूको सञ्चालनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था विनियममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

७१. प्रतिनिधि पठाउन सकिने: (१) ऐनको दफा ९० बमोजिम संघको साधारणसभामा प्रतिनिधि पठाउँदा संघको विनियममा व्यवस्था भए बमोजिम सदस्य संस्थाको सदस्य संख्याको अनुपातको आधारमा बढीमा पाँच जनासम्म पठाउन सकिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सम्बन्धित संस्थाले प्रतिनिधि पठाउँदा मताधिकार प्रयोग गर्ने एक जना प्रतिनिधि तोकि पठाउनु पर्नेछ

७२. सहकारी सम्बन्धी शैक्षिक क्रियाकपालको प्रमाणीकरण: (१) सहकारी शिक्षा सञ्चालन गर्ने सहकारी संस्था वा निकायको लागि पाठ्यक्रम निर्धारण तथा त्यस्ता संस्थाको प्रमाणीकरण गर्नका लागि देहाय बमोजिमको एक प्रमाणीकरण समिति रहनेछ:-

(क) सचिव, मन्त्रालय -अध्यक्ष

(ख) राष्ट्रिय सहकारी महासंघको अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि - सदस्य

(ग) सहसचिव, शिक्षा मन्त्रालय -सदस्य

(घ) सहसचिव, राष्ट्रिय योजना आयोग -सदस्य

(ङ) सहसचिव, मन्त्रालय -सदस्य

(च) प्रमुख अधिकारी, सहकारी विभाग -सदस्य

(छ) सह-प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, सम्बन्धित केन्द्रीय शिक्षण विभाग -सदस्य

(ज) सहकारी विज्ञमध्येबाट मन्त्रालयले तोकेको एक जना -सदस्य

(झ) प्राचार्य, सहकारी प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्र -सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिले बैठकमा आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) सहकारी प्रशिक्षण संस्था वा निकायहरूको आधारभूत संस्थागत निर्धारकहरू (स्पेसिफिकेसन), तोक्ने,

- (ख) सहकारी प्रशिक्षण संस्था वा निकायहरूबाट सञ्चालन हुने शैक्षिक तथा प्रशिक्षक कार्यक्रमहरूको प्रशिक्षार्थी समूह अनुसार पाठ्यक्रम, अवधि, स्रोत व्यक्तिको योग्यता लगायतका न्यूनतम निर्धारकहरू तय गर्ने,
- (ग) खण्ड (क) र (ख) बमोजिमका निर्धारकहरू पूरा गर्ने सहकारी संस्था वा निकायहरूबाट सञ्चालन हुने प्रशिक्षण क्रियाकलापहरूको प्रमाणिकरण गर्ने,
- (घ) विज्ञालय तथा विश्वविज्ञालय तहमा सहकारी शिक्षा समावेश गर्न पाठ्यक्रम विकास गरी सिफारिस गर्ने,
- (ङ) विभिन्न संस्था वा निकायहरूबाट सञ्चालित सहकारी शैक्षिक तथा प्रशिक्षण क्रियाकलापहरूको निरीक्षण गरी पृष्ठपोषण लिने,
- (च) सहकारी शिक्षा तथा प्रशिक्षण क्रियाकलापहरूको स्तरोन्नतिका लागि सहकारी संघहरूलाई मार्गदर्शन गर्ने,
- (छ) सहकारी शिक्षा तथा प्रशिक्षण कार्यको प्रमाणीकरणसँग सम्बन्धित अन्य कार्यहरू गर्ने,
- (४) उपनियम (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सहकारी संस्था वा निकायहरूले सञ्चालन गर्ने प्रारम्भिक सहकारी सदस्य-शिक्षा कार्यक्रमहरूको हकमा प्रमाणीकरण गराइराख्नु पर्ने छैन ।
- (५) उपनियम (१) बमोजिमको प्रमाणिकरण समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैं बनाउन सक्नेछ ।
७३. **अन्तरसहकारी कारोबार:** (१) ऐनको दफा ९४ बमोजिम अन्तर सहकारी कारोबार गर्दा संलग्न संस्थाहरूको विनियममा निर्धारित सदस्यहरूको आवश्यकताको आधार लिएको हुनु पर्नेछ ।
- (२) संघले सदस्यस्तरका स्थानीय उत्पादनको मूल्य ऋद्धखला विकाससँग सम्बन्धित अन्तरसहकारी कारोबारलाई बढावा दिने गरी संयोजन गर्न सक्नेछ ।
- (३) अन्तरसहकारी कारोबारमा संलग्न विभिन्न संस्थाहरूले आफ्ना सदस्यहरूबाट उत्पादित उपज अग्रणी संस्था (लिड को-अपरेटिभको अवधारणाबाट कुनै एक संस्थामार्फत संकलन, प्रशोधन एवं

बजारीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने गरी एकीकृत योजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

- (४) सहकारी संस्थाले विनियममा व्यवस्था गरी विद्युतीय प्रणालीमार्फत् आफ्ना सदस्यले नेपाल भरको कुनै सहकारी संस्थाबाट आफ्नो खातामा रकम जम्मा गर्न र झिक्न सक्ने गरी अन्तर सहकारी कारोबार गर्न सक्नेछ ।
- (५) बचत तथा ऋणीसम्बन्धी अन्तरसहकारी कारोबारको हकमा सम्बद्ध सहकारी संस्थाहरूले मन्त्रालयले सम्बन्धित विषयगत संघ वा सहकारी बैंकको भूमिकासमेत निर्दिष्ट गरी तोकेको मापदण्ड पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (६) अन्तरसहकारी कारोबार सम्बन्धी अन्य व्यवस्था मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको कार्यविधिबमोजिम हुनेछ ।
७४. **समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिमा रहन नसक्ने:** (१) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सहकारी संस्थाले दर्ता तथा नियमन सम्बन्धी कार्यमा प्रत्यक्षरूपमा संलग्न निर्वाचित वा मनोनयन हुने सार्वजनिक पदमा बहाल रहेको पदाधिकारी वा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको कार्यालय वा निकायमा कार्यरत कर्मचारी सहकारी संस्थाको समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिमा निर्वाचित वा मनोनीत हुन सक्ने छैन ।
- (२) यो नियम प्रारम्भ हुँदाका बखत उपनियम (१) मा उल्लिखित पदाधिकारी वा कर्मचारी कुनै सहकारी संस्थाको समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिमा र सहकारी संस्थाको नियमन गर्ने निकायमा रहेछ भने यो नियम प्रारम्भ भएको मितिले छ महिनाभित्र त्यस्तो समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समिति वा त्यस्तो निकायमध्ये कुनै एकबाट अलग हुनु पर्नेछ ।
७५. **मुद्दाको प्रतिरक्षा सम्बन्ध व्यवस्था:** ऐनको परिच्छेद-१८ बमोजिम समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्बन्धमा व्यवस्थापन समितिले गरेको निर्णय वा काम कारवाहीको विषयमा कुनै अदालत वा अर्धन्यायिक निकायबाट मुद्दा वा फिराद परेमा सो को प्रतिरक्षा

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट खटिएको सरकारी वकीलबाट हुनेछ ।

७६. **विवाद निरूपण समितिको गठन:** (१) यस नियमको पालना संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिमको विवाद निरूपण समितिको गठन देहायबमोजिम हुनेछ:-

- (क) प्रमुख अधिकारीले तोकेको व्यक्ति -संयोजक
- (ख) राष्ट्रिय सहकारी महासंघको प्रतिनिधि -सदस्य
- (ग) राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्डको प्रतिनिधि -सदस्य
- (२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिले विवादसँग सम्बन्धित सहकारी संस्थाका एक एक प्रतिनिधिहरूलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्नु पर्नेछ
- (३) उपनियम (१) बमोजिमको समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैं तय गर्न सक्नेछ ।

७७. **प्रोत्साहन गर्ने व्यवस्था:** (१) यस नियमको पालना संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम मन्त्रालयले वार्षिक कार्यक्रममा व्यवस्था गरी व्यक्ति, सहकारी संस्था वा निकायलाई कदरपत्र, नगर पुरस्कार वा दुवै गरी सम्मान वा पुरस्कृत गर्न सक्नेछ ।

- (२) उपनियम (१) बमोजिम सम्मान वा पुरस्कृत गर्दा व्यक्ति, सहकारी संस्था वा निकायहरूका लागि छुट्टाछुट्टै आधारहरू तय गरी स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) बमोजिम प्रोत्साहनयोग्य व्यक्ति, सहकारी संस्था वा निकायको छनौट गर्न मन्त्रालयमा एक समिति रहनेछ ।
- (४) उपनियम (३) बमोजिमको समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैं तय गर्न सक्नेछ ।

७८. **जानकारी दिनुपर्ने:** (१) यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संघ वा प्रदेशको नियमन क्षेत्राधिकार अन्तर्गत रहेको सहकारी संस्थाले प्रदेश वा स्थानीय तहमा कार्यालय, सेवा केन्द्र वा अन्य माध्यमबाट सेवा सञ्चालन गर्दा प्रदेश वा स्थानीय तहमा जानकारी दिनु पर्नेछ ।

- (२) उपनियम (१) बमोजिमका सहकारी संस्थाहरूको विवरण सम्बन्धित स्थानीय तह वा प्रदेशले प्रदेश वा विभागमा पठाउनु पर्नेछ

७९. अनुसूचीमा थपघट वा हेरफेर गर्न सक्ने: मन्त्रालयले आवश्यक देखेमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी अनुसूचीमा आवश्यक थपघट वा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।
८०. सहकारी संघ-संस्था संचालनको आधार: सहकारीका सिद्धान्त र मूल्य मान्यताका सम्बन्धमा यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुराहरू लेखिएको भएतापनि सहकारीसंघ संस्था संचालनको मूल आधार सहकारीका सिद्धान्त र मूल्य मान्यता निम्नअनुसार हुनेछ ।

सिद्धान्तहरू:

- (क) पहिलो सिद्धान्त: स्वेच्छिक तथा खुला सदस्यता- सहकारीहरू लैंगिक, सामाजिक, जातिय, राजनैतिक र धार्मिक भेदभाव रहित, सदस्यको जिम्मेवारी स्वीकार गर्ने तथा सेवा उपयोग गर्न सक्षम सबै व्यक्तिहरूका लागि खुला पहुँच भएका स्वेच्छिक संगठनहरू हुन् ।
- (ख) दोश्रो सिद्धान्त: सदस्यहरूद्वारा रा प्रजातान्त्रिक नियन्त्रण-सहकारीहरू तिनका सदस्यहरूद्वारा प्रजातान्त्रिक विधिबाट नियन्त्रित संगठनहरू हुन् । सदस्यहरू सहकारीको नीति तर्जुमा एवं निर्णय निर्माणमा सकृयतापूर्वक भाग लिन्छन् । संस्थाको कार्य सञ्चालनका लागि निर्वाचित पुरुष तथा महिला प्रतिनिधिहरू शेयर सदस्यहरू प्रति जवाफदेही हुन्छन् । प्रारम्भिक सहकारीहरूमा सदस्यहरूको समान मताधिकार (एक सदस्य, एक मत) रहन्छ । अरु तहका सहकारीहरू (संघहरू) पनि प्रजातान्त्रिक तवरले संगठित हुन्छन् ।
- (ग) तेश्रो सिद्धान्त: सदस्यको आर्थिक सहभागिता- सदस्यहरूले आफ्नो संस्थाको पूँजीमा समतामूलक सहभागीता र क्रियाकलापमा प्रजातान्त्रिक विधिले नियन्त्रण गर्दछन् । सदस्यहरूले पूँजीमा गरेको योगदानवापत लाभांश भएमा सामान्यतः सीमित लाभ प्राप्त गर्दछन् । साधारणसभाको माध्यमद्वारा सदस्यहरूले देहायका वा कुनै वा सबै उद्देश्यहरूमा लाभांशको निश्चित अंश छुट्याउने छनः जस्तै

सहकारी विकास, सदस्यहरूको सहकारीमा हुने कारोवारको अनुपातमा फाइदालिन पाउने व्यवस्था, तथा सदस्यहरूद्वारा स्वीकृत अरु क्रियाकलापलाई टेवा दिने ।

(घ) चौथो सिद्धान्तः स्वायत्तता तथा स्वतन्त्रता- सहकारीहरू यसका सदस्यहरूद्वारा नियन्त्रित स्वायत्तः र स्वावलम्बी संगठनहरू हुन् । सहकारीले सरकार वा अन्य निकायहरूबाट बाह्य श्रोतको रूपमा पूँजी जुटाउने सम्झौता गर्छ भने सदस्यहरूद्वारा गरिने प्रजातान्त्रिक नियन्त्रणको पद्धति र आफ्नो सहकारीको स्वायत्तता सुनिश्चित हुने व्यवस्था मिलाउने छन् ।

(ङ). पाँचौं सिद्धान्तः शिक्षा, तालिम र सूचना- सहकारीहरूले आफ्ना सदस्यहरू, निर्वाचित प्रतिनिधिहरू एवं प्रबन्धक तथा कर्मचारीहरूलाई आफ्नो संस्थामा प्रभावकारी रूपले योगदान दिनसक्ने तुल्याउन शिक्षार तालिम प्रदान गर्नेछन् । सहकारीहरूले सर्वसाधारण खास गरी यूवाहरू र बौद्धिक व्यक्तित्वहरूलाई सहकारीको विषयमा र सहकारीताको फाइदाका बारेमा जानकारी गराउने छन् ।

(च) छैठौं सिद्धान्तः सहकारीहरू बीच सहयोग- सहकारीहरूले आफ्ना सदस्यहरूलाई अत्यन्त प्रभावकारी रूपमा सेवा पुऱ्याउनेछन् र सहकारी अभियानलाई स्थानिय, राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्तरराष्ट्रिय संगठनहरूसंग आबद्ध गरी सहकारी अभियानलाई सुदृढ बनाउने छन्

(छ). सातौं सिद्धान्तः समुदाय प्रति चासो- सहकारीहरूले सदस्यहरूको आवश्यकताहरू र आकांक्षाहरूप्रति केन्द्रित हुँदै सदस्यहरू एवं समुदायको दीगो विकासका लागि कार्य गर्दछन् ।

मूल्यहरूः

क. आधार मूल्यहरूः-

१. आत्मसहयोग/स्वावलम्बनः प्रत्येक सहकारी संस्थाहरू आफ्नो काम आफैले गर्नु पर्दछ, अरुमाथि भर परेर आफ्नो उन्नति

हुँदैन । परमूखी सोचमा संस्था स्थापना गर्नु हुँदैन भन्ने विस्वास गर्दछन् ।

२. स्वःउत्तरदायित्वः आफ्नो उन्नतिको जिम्मेवारी वहन आफैले गर्नु पर्दछ । सहकारी संस्थाहरूको गठन र नियन्त्रण सदस्यहरूद्वारा हुने र सम्पूर्ण क्रियाकलापहरूको जिम्मा पनि सदस्यहरूद्वारा नै लिईने हुँदा यसमा स्वः उत्तरदायित्वको भावना हुन्छ ।
 ३. प्रजातन्त्रः सदस्यहरूको सहभागितात्मक प्रजातान्त्रिक विधिद्वारा रासंगठनको क्रियाकलापहरू सुव्यवस्थित गर्ने उत्तम तरीका हो । सहकारी संस्था स्वयंका लागि सदस्यहरूद्वारा नै स्थापना गरिने भएकाले संस्थामा सदस्यहरूको सकृय सहभागिता, समान हक र समान दायित्व हुन्छ । एक व्यक्ति एक मतको सिद्धान्तमा आधारित रहेर निर्वाचन गरिन्छ ।
 ४. समानताः सदस्यहरू बीच भेदभाव रहित व्यवहार हुनु पर्दछ । राजनीतिक, धार्मिक, वर्ण, जाती, लिङ्ग, रंग आदिका आधारमा कसैलाई पनि भेदभाव गर्नु हुँदैन ।
 ५. समन्यायः आर्थिक प्रतिफलको न्यायोचित वितरण, एउटा सदस्यलाई मर्का पारेर अर्को सदस्यले फाईदा नलिन, शोषणविहिन आर्थिक सम्बन्ध कायम हुनु पर्दछ ।
 ६. ऐक्यवद्धताः एकतामा विश्वास गर्ने निश्चित उद्देश्य प्राप्तिका लागि आपसमा मिलिजुली काम गर्नु पर्दछ । समान आकांक्षा राखेहरूको एकीकृत प्रयासबाट नै आकांक्षा साकार हुन्छ ।
- ख. नैतिक मूल्यहरू:
१. इमान्दारिताः सहकारीको सवैभन्दा महत्वपूर्ण नैतिक मूल्य र ईमान्दारीता हो । यसमा भए गरेका क्रियाकलापहरू पारदर्शी राख्ने, छलकपट नगर्ने नीति, नियम कानून सिद्धान्त आदिको अनिवार्य पालना गरिएको हुनु पर्दछ ।
 २. खुलापनः सहकारीको सदस्यता नीति नियमको परिधिभित्र रहेरमात्र खुला रहन्छ र सदस्यता त्याग गर्ने स्वतन्त्रता हुन्छ । खुलापनको मूल्य वस्तु स्वतन्त्रताको मूल्य हो ।

अनुसूची-१
(नियम ६ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)
दर्ता दरखास्तको ढाँचा

मिति : २०.....।.....।...

श्री
.....कार्यालय

विषय : सहकारी संस्थाको दर्ता ।

महोदय,

हामी देहायका व्यक्तिहरु देहायका कुरा खोली देहायको संस्था दर्ता गरी पाउन निवेदन गर्दछौं । उद्देश्य अनुरूप संस्थाले तत्काल गर्ने कार्यहरुको योजना र प्रस्तावित संस्थाको विनियम दुई प्रति यसै साथ संलग्न राखी पेस गरेका छौं । संस्थान सम्बन्धी विवरण

(क) प्रस्तावित संस्थाको नाम :-

(ख) ठेगाना :-

(ग) उद्देश्य :-

(घ) मुख्य कार्य :-

(ङ) कार्यक्षेत्र :-

(च) दायित्व :-

(छ) सदस्य संख्या :-

(१) महिलाजना

(२) पुरुषजना

(ज) प्राप्त शेयर पूँजीको रकम :- रु

(झ) प्राप्त प्रवेश शुल्कको रकम :- रु

आवेदकहरुको तर्फबाट :-

नाम :-

हस्ताक्षर :-

पद :- तदर्थ सञ्चालक

समितिका

अध्यक्ष

(प्रस्तावितसहकारी संस्था लि.)

अनुसूची-२
(नियम ६ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)
सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको ढाँचा

१. परिचय
२. संस्था गठन गर्नुपर्नाको कारण
३. सदस्यताको जनसाङ्ख्यिक आधार
४. सहभागिताको औचित्य
५. व्यावसायिक सम्भाव्यता
 - ५.१ सदस्य केन्द्रीयताका आधारमा व्यावसायिक कारोबारको अनुमान
 - ५.२ सदस्यहरूको संरक्षण सुनिश्चित गर्ने आधारहरू
 - ५.३ कारोबारबाट हुने बचतको प्रक्षेपण
६. पूँजी आवश्यकता र स्रोत
 - ६.१ आवश्यकताको अनुमान
 - ६.२ स्रोत
 - ६.३ पूँजी परिचालनका तर्क सम्मत आधारहरू
७. बजार विश्लेषण
 - ७.१ नजिकको बजार
 - ७.२ टाढाको बजार
 - ७.३ प्रतिस्पर्धाको स्तर र प्रतिस्पर्धामा रहिरहने आधारहरू
८. कार्यक्षेत्रभित्र रहेका समान प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरूको संख्या, सेवा र सदस्यताको प्रकाशमा प्रस्तावित स.स्थाको औचित्य
९. पहिले स्थापना भइसकेका समान प्रकृतिका संस्थाहरूमा संलग्न हुन नसक्ने कारण
१०. महिला सशक्तीकरण र सामाजिक समावेशीकरणका आयामहरू
११. जनशक्ति व्यवस्था
१२. संस्थाको विकास र स्थायित्वका आधारहरू ।

अनुसूची-४

(नियम ६ को उपनियम (३) को खण्ड (ख) सँग सम्बन्धित)

व्यावसायिक कार्ययोजनाको ढाँचा

संस्था/संघ/बैंकको नाम :-

ठेगाना :-

क. उद्देश्य :-

१.

२.

३.

ख. कार्यहरु :-

१.

२.

३.

४.

५.

६.

ग. आगामी तीन वर्षपछिको अवस्था प्रक्षेपण

१. सदस्यता विस्तार लक्ष्य

विवरण	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	कैफियत
सदस्य (संघ/संस्था) संख्या				
-महिला				
-पुरुष				
-जम्मा				
जम्मा सदस्यमा दलित				

२. व्यावसायिक सेवा विस्तार लक्ष्य

३. सहकारी गतिविधि विस्तार लक्ष्य

विवरण	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	कैफियत
सदस्य शिक्षा (वार्षिक जना)				
गाउँ/टोल/उपक्षेत्रीय सदस्य बैठकहरु आयोजना (वार्षिक पटक)				
सामुदायिक विकासका आयोजनाहरु सञ्चालन				

घ. पूँजीको स्रोत र उपयोग

	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	कैफियत
आवश्यकता				
-स्थीर पूँजीतर्फ (घर, जग्गा, कारखाना, उपकरण, फर्निचर आदि)				

विवरण	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	कैफियत
सदस्य (संघ/संस्था) संख्या				
-परिमाण (.....)				
-रकम (रु.)				
-लाभान्वित हुने सदस्य (जना)				
सदस्य (संघ/संस्था) लाई वस्तु वा सेवा बिक्रि				
-परिमाण (.....)				
-रकम (रु.)				
-लाभान्वित हुने सदस्य (जना)				
सदस्य (संस्थाका सदस्य) लाई रोजगारीको अवसर सृजना				
-प्रत्यक्ष पूर्णकालीन (जना)				
-अप्रत्यक्ष पूर्णकालीन (वर्षमा २०८० घण्टाको १ जनाको हिसाबको जम्मा जना)				
सदस्य (संस्थाका सदस्य) लाई ऋण सेवा (वार्षिक)				
-रकम (रु.)				
-जना				
-सदस्य (संस्थाका सदस्य) लाई बचत सेवा (मौज्दात)				
-रकम (रु.)				
-जना				
-चालु पूँजीतर्फ (मौज्दात मालसामान, उधरो बिक्रि, नगद मौज्दात आदि)				
-ऋण लगानीतर्फ				
-जम्मा				
स्रोत				
-शेयर पूँजी				
-जगेडा कोष				
-अन्य (.....)				
-सदस्यको बचत (सदस्यलाई ऋण दिन मात्र)				
जम्मा				

कार्यान्वयन जिम्मेवारी बाँडफाँड

उ. सञ्चालक समितिको जिम्मेवारी

-
-
-
-

च. गाउँ/टोल/उपक्षेत्रीय बैठकको जिम्मेवारी

-
-
-

छ. लेखा सुपरीवेक्षण समितिको जिम्मेवारी

-
-
-
-

ज. व्यवस्थापन कर्मचारीहरुको जिम्मेवारी

-
-
-
-

झ. प्रत्येक सदस्यको जिम्मेवारी

-
-
-
-

ञ. कार्ययोजनाबाट सदस्य (संस्थाका सदस्य) हरुको जीवनमा पर्ने प्रभावका सूचकहरु

-
-
-
-

ट. कार्यान्वयन प्रगतिको समीक्षा एवं जवाफदेही स्थापना विधि

अनुसूची-५

(नियम ६ को उपनियम (३) को खण्ड (ग) सँग सम्बन्धित)

भरपाईको ढाँचा

भरपाई दाई प्रस्तावित.....सहकारी संस्था लि. को तदर्थ सञ्चालक समितिका श्री
.....आगे उक्त सहकारी संस्था लि. का सदस्यहरुको प्रारम्भिक भेलाको मिति को निर्णयबमोजिम प्रतिशेयर रु।- का दरले जनाबाट जम्मा कित्ताको हुन आउने जम्मा रकम रु.(अक्षरूप रुपैया मात्र) र प्रवेश शुल्क प्रतिव्यक्ति रु।- का दरले हुन आउने रु।- (अक्षरूपी मात्र) गरी जम्मा रु.।- (अक्षरूपी..... मात्र) सहकारी संस्था दर्ता भएपछि संस्थाको नाममा बैंक खाता खोली जम्मा गर्ने कबोल गरी उक्त रकम मैले बुझिलिई यो भरपाईमा सहीछाप गरी कार्यालयमा पेश गरेको छु । प्राप्त रकम हाल मेरोमा रहको हिसाब नं. मा जम्मा गरी बैंक भौचर दाखिला गरेको छु । उक्त रकम संस्था दर्ता भई नियमानुसार संस्थाको आफ्नै खाता नखोलेसम्म चलन नगरी सुरक्षित राख्नेछु र संस्थाको बैंक खाता खोलेपछि तत्कालै खादिला गर्नेछु । फरक परेमा कानून बमोजिम कारवाही भएमा मेरो मञ्जुरी छ ।

इति संवत् २०..... साल महिना गते रोजशुभम् ।

अनुसूची-७

(नियम ६ को उपनियम (३) को खण्ड (ड) सँग सम्बन्धित)

स्व-घोषणा पत्रको ढाँचा

प्रस्तावित श्री सहकारी संस्था लि.
दर्ता गर्न दरखास्त दिने हामी तपसिल बमोजिमका आवेदकहरूले प्रचलित कानून
सम्मत सहकारी संस्था स्थापना गरी आफ्नो आर्थिक-सामाजिक उत्थान गर्ने
कार्यकारणबाहेक अन्य कुनै कार्यकारण नभएको र देहायमा उल्लिखित कुराका साथै
अन्य कुनै कुराले सहकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरी सेवा उपयोग गर्न अयोग्य
नभउको स्व-घोषणा गर्दछौं :-

- यही प्रकृतिको अन्य सहकारी संस्थाको सदस्य छैनौं;
- बैंक, वित्तीय संस्था वा अन्य कुनै सहकारी संस्था/संघ/बैंकको कानूनबमोजिम कालो सूचीमा परेका व्यक्ति हैनौं ;
- यसअघि सहकारी संस्था खोली सदस्यहरूको रकम हिनामिना गरी कारबाहीमा परेका वा फारार रहेका व्यक्ति हैनौं ;
- सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसुरमा सजाय पाएका व्यक्ति हैनौं र
- सहकारी दर्शन, सिद्धान्त, मूल्य, मान्यता र कानूनबमोजिम स्वावलम्बन र पारस्परिकताको भावनाबाट आफ्नो बहुआयामिक विकासका लागि यस संस्थको सञ्चालन गर्न मञ्जुर छौं ।

उपर्युक्त व्यहोरा ठीक, साँचो हो । भुट्टा ठहरे कानून बमोजिम सहूला, बुभाउँला भनी सहीछाप गर्ने :-

सि.नं.	आवेदकको नाम, थर	नागरिकता नं. र लिएको जिल्ला	हालको ठेगाना र सम्पर्क नम्बर	सहीछाप
१				
२				
३				

अनुसूची-८
(नियम ६ को उपनियम (३) को खण्ड (च) सँग सम्बन्धित)
अधिकार प्रत्यायोजन पत्रको ढाँचा

मिति : २०.....।.....।.....

श्री प्रमुख अधिकारीज्यू,

..... ।

विषय : अधिकार प्रत्यायोजन ।

महोदय,

यस प्रस्तावित सहकारी संस्था/संघ/बैंक लि. को मिति २०.....।.....। मा बसेको दोस्रो प्रारम्भिक भेलाले गरेको निर्णयानुसार संस्था दर्ता गर्ने क्रममा प्रचलित कानूनबमोजिम प्रक्रिया पूरा गर्ने सिलसिलामा हाम्रो तर्फबाट विनियममा सामान्य थपघट गरी प्रमाणीकरण लगायतका आवश्यक काम कारवाही गर्न निम्न दस्तखत नमुना भएको तदर्थ सञ्चालक समितिका श्री , श्री....., श्री....., र श्री समेतलाई अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको बेहोरा अनुरोध गर्दछौं । निजहरुले हाम्रो प्रतिनिधिको रूपमा गरेका सम्पूर्ण कामको जिम्मेवारी लिने गरी हामी मञ्जुर छौं ।

अधिकार प्रत्यायोजन गरिएका व्यक्तिको :-

नाम,थर	ठेगाना	पद	दस्तखत नमुना
१. श्री.....			
२. श्री.....			
३. श्री.....			

आवेदकहरुको :-

सि.नं.	नाम,थर	ठेगाना	सहीछाप
१			
२			
३			
४			
५			

द्रष्टव्य : अधिकार प्रत्यायोजन-पत्रमा आवेदक सबैको विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची-९

(नियम ६ को उपनियम (४) को खण्ड (ग) सँग सम्बन्धित)

प्रस्तावित श्री सहकारी सस्था लि. दर्ता गर्न दरखास्त दिने हामी तपशील बमोजिमका आवेदकहरूले प्रचलित कानून सम्मत सहकारी सस्था स्थापना गरी आफनो आर्थिक सामाजिक उत्थान गर्ने कार्यकारणबाहेक अन्य कुनै कार्यकारण नभएको र देहायमा उल्लिखित कुराका साथै अन्य कुनै कुराले सहकारी सस्थाको सदस्यता प्राप्त गरी सेवा उपयोग गर्न अयोग्य नभएको स्व.घोषणा गर्दछौं । हामी आवेदकहरू कोही पनि यहि प्रकृतिको अन्य सहकारी सस्थाको सदस्य छैनौं । बैंक वित्तीय सस्था वा अन्य कुनै सहकारी सस्था/संघ/राष्ट्रिय सहकारी बैंकको कानून बमोजिम कालो सूचीमा परेका ब्यक्ति हैनौं । सम्पत्ति शुद्धिकरणसम्बन्धि कसुरमा सजाय पाएका ब्यक्ति हैनौं र सहकारी दर्शन सिद्धान्त मूल्य मान्यता र कानून बमोजिम स्वावलम्बन र पारस्परिकताको भावनाबाट आरुनो बहुआयमिक विकासका लागि यस सस्थाको संचालन गर्न मन्जुर छौं । उपयुक्त ब्यहोरा ठीक सा“चो हो । भुट्टा ठहरे कानून बमोजिम सहला बुझाउला भनि सहिछाप गर्ने :

सि.नं.	सदस्यको नाम थर	नागरिकता नं. र लिएको जिल्ला	हालको ठेगाना र सम्पर्क नम्बर	सहीछाप	कैफियत
१					
२					
३					
४					

अनुसूची-१२

(नियम ९ सँग सम्बन्धित)
संस्था दर्ता प्रमाण-पत्रको ढाँचा

नेपाल सरकार
.....मन्त्रालय
.....

दर्ता प्रमाण-पत्र

दर्ता नं. :

सहकारी ऐन,..... को दफा बमोजिम श्री लाई सीमित दायित्व भएको संस्थामा
दर्ता गरी स्वीकृत विनियमासहित यो प्रमाण-पत्र प्रदान गरिएको छ ।

वर्गीकरण :

दर्ता गरेको मिति :

दस्तखत :

दर्ता गर्ने अधिकारीको नाम :

पद :

कार्यालयको छाप :

स्थानीय राजपत्र

अनुसूची-१३
(नियम १५ सँग सम्बन्धित)
विनियममा उल्लेख गर्नुपर्ने विषयहरु

प्रस्तावना

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ
२. संस्थाको नाम र ठेगाना
३. परिभाषा
४. उद्देश्य
५. कार्य
६. कार्यक्षेत्र
७. संस्थाको सदस्य
८. सदस्यको योग्यता
९. सदस्यका लागि निवेदन र प्राप्ति
१०. सदस्यताको अन्त्य
११. सदस्यको निस्कासन
१२. सदस्यताबाट राजिनामा
१३. पुनः सदस्यता
१४. सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार
१५. सदस्यता खुला रहने
१६. सदस्यता प्राप्ति, पुनः प्राप्ति र राजिनामा स्वेच्छीक हुनुपर्ने छ ।
१७. शेयर पूँजी
१८. सदस्यता बन्न कम्तीमा एक शेयर खरिद गर्नु पर्ने ।
१९. थप शेयर खरिद गर्न सकिने
२०. शेयर फिर्ता वा हस्तान्तरण
२१. प्रवेश शुल्क
२२. कृतिम छेकबार नलगाइने
२३. शेयर प्रमाण पत्र
२४. सदस्यको दायित्व सिमित हुने
२५. प्रारम्भिक साधारण सभा
२६. वार्षिक साधारण सभा
२७. विशेष साधारण सभा
२८. साधारण सभाको बैठक
२९. साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार
३०. साधारण सभाको निर्णय अनिवार्य हुने
३१. गाउँ/टोल/उपक्षेत्रीय बैठक
३२. गाउँ/टोल/उपक्षेत्रीय बैठक कार्यहरु
३३. गाउँ/टोल/उपक्षेत्रीय बैठक व्यवस्था
३४. संचालक समिति
३५. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार
३६. समिति बैठक
३७. लेखा सुपरिवेक्षण समिति
३८. उत्तरदायित्व श्रृंखला
३९. अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार
४०. व्यवस्थापक नियुक्ति
४१. व्यवस्थापकको काम, कर्तव्य र अधिकार
४२. विशेष जिम्मेवारी
४३. कर्मचारीको नियुक्ति तथा सेवाका शर्त
४४. संस्थाको कोष
४५. कोषको सुरक्षा
४६. कोषको उपयोग
४७. जगेडा कोष
४८. संरक्षित पूँजी फिर्ता
४९. लावंश वितरण नगरिने
५०. जगेडा कोषमा रकम सार्नु पर्ने
५१. बचत संकलन गर्न सक्ने/नसक्ने
५२. बचत संकलनमा सिमा
५३. ऋण दिन सक्ने

५४. ऋण प्रवाह सिमा
५५. ऋण बाहेकको प्रयोजनमा बचतको रकम लगाउन नहुने
५६. साधारण सभाको स्वीकृत लिनु पर्ने
५७. सदस्य केन्द्रीयता
५८. स्वार्थ बाजिने निर्णयमा सहभागीतामा प्रतिबन्ध
५९. कर्मचारी संगको कारोबारमा निर्वन्धन
६०. जोखिम मुल्यांकन
६१. कारोबार नगरिने
६२. कारोबारको लेखा
६३. खाताबहि
६४. आन्तरि हिसाब जाँच
६५. वार्षिक हिसा जाँच
६६. विद्युतीय प्रणालीको प्रयोग गर्दा जोखिम मुल्यांकन गर्नु पर्ने
६७. अन्य आधारभूत कागजात
६८. एकिकृत सूचना प्रणालीमा आवद्धता
६९. प्रमुख अधिकारी वा प्रमुख अधिकारी बाट अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष प्रतिवेदन
७०. वित्तिय जानकारी इकाइमा प्रतिवेदन
७१. साधारण सभामा जानकारी गराउनु पर्ने
७२. हक वालाको मनोनयन
७३. हक दावी वा नामसारी
७४. निर्वाचन
७५. सपथग्रहण
७६. एकिकरण वा विभाजन
७७. कार्यान्वयन अधिकारी
७८. मध्यस्तता
७९. समानता र समता
८०. विनियम संशोधन
८१. साधारण सभाले कार्यविधि बनाउन सक्ने
८२. व्यख्या गर्ने अधिकारी
८३. ऐन नियमावली संग बाझिएकोमा अमान्य हुने

आज्ञाले,

नाम: हरिलाल पुरी

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

हरिलाल पुरी